

**UČEBNÍ TEXT KE ZVLÁŠTNÍ ČÁSTI ÚŘEDNICKÉ ZKOUŠKY
PRO OBOR STÁTNÍ SLUŽBY**

52 – OCHRANA PŘÍRODY A KRAJINY

Prosinec 2024

Obsah

Seznam zkušebních okruhů ke zkoušce

Seznam odborné literatury – právních předpisů ke zkoušce

Seznam použitých zkratk

Studijní text k jednotlivým zkušebním okruhům

Příloha č. 1 – seznam správních úkonů zahrnutých do JES

Příloha č. 2 – Seznam správních orgánů příslušných podle jiného právního předpisu u jednotlivých správních úkonů

Seznam zkušebních okruhů ke zkouškám

1. Jaké jsou hlavní právní předpisy a strategické dokumenty (na národní úrovni) v oblasti ochrany přírody a krajiny?
2. Jaké mezinárodní smlouvy existují v oblasti ochrany přírody a krajiny?
3. Jaký význam má obecná ochrana přírody a krajiny, zejména ochrana a vytváření územních systémů ekologické stability, ochrana významných krajinných prvků, krajinného rázu a jeskyní?
4. Jaké jsou nástroje obecné ochrany rostlin a živočichů?
5. Jaké jsou kategorie zvláště chráněných území, jaké jsou rozdíly v jejich předmětu a cílech ochrany, jaké nástroje využíváme k zajištění ochrany těchto území?
6. Co tvoří a jak je zajištěna ochrana území soustavy Natura 2000?
7. Jaký je význam zvláštní druhové ochrany rostlin a živočichů, stupně ohrožení a nástroje ochrany?
8. Jak je právními předpisy upravena oblast regulace obchodu s ohroženými druhy? (CITES)
9. Jaké jsou možnosti náhrad ekonomických škod v oblasti ochrany přírody a krajiny, jaké jsou možnosti odstranění následků neoprávněných zásahů podle zákona o ochraně přírody a krajiny, jak je upravena odpovědnost za protiprávní jednání a prevence škodlivých zásahů?
10. Jak je zajištěna regulace nepůvodních a invazních nepůvodních druhů a jak je tato problematika řešena v české a evropské právní úpravě?
11. Jaké jsou orgány ochrany přírody, jaké mají postavení a kompetence?
12. Kterými právními předpisy je upravena problematika nerostného bohatství, jaké jsou druhy zásob výhradních ložisek a prognózní zdroje?
13. Jakými nástroji je zajištěna ochrana nerostných zdrojů?
14. Co jsou stará důlní díla a jaké jsou povinnosti orgánů státní správy i fyzických a právnických osob v oblasti zajišťování a likvidace starých důlních děl?
15. Kterými právními předpisy je upravena problematika výzkumu, vyhledávání a průzkumu nerostných zdrojů? Jaké jsou kompetence orgánů státní správy v oblasti ochrany nerostného bohatství, geologie a při hornické činnosti.
16. Jaké jsou geofaktory životního prostředí, jak jsou upraveny povinnosti orgánů státní správy i fyzických a právnických osob v této oblasti a co je to Česká geologická služba, její účel a úkoly?
17. Jaká je definice zemědělského půdního fondu a jaké jsou zásady jeho ochrany?
18. Jaké jsou podmínky pěstování rychlerostoucích dřevin na zemědělské půdě?
19. Jaké jsou postupy při znečištění zemědělské půdy nebo ohrožení zemědělské půdy erozí a jaká jsou opatření k nápravě?
20. Jak probíhá proces odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu a jaký je postup stanovení odvodů za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu?

Seznam odborné literatury – právních předpisů ke zkouškám

Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů
Zákon České národní rady č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů
Zákon České národní rady č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 162/2003 Sb., o podmínkách provozování zoologických zahrad a o změně některých zákonů (zákon o zoologických zahradách), ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 100/2004 Sb., o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně některých zákonů (zákon o obchodování s ohroženými druhy), ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 167/2008 Sb., o předcházení ekologické újmy a o její nápravě, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 93/2018 Sb., o podmínkách využívání genetických zdrojů podle Nagojského protokolu
Zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon), ve znění pozdějších předpisů
Zákon České národní rady č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě, ve znění pozdějších předpisů
Zákon České národní rady č. 62/1988 Sb., o geologických pracích, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 148/2023 Sb., o jednotném environmentálním stanovisku, ve znění pozdějších předpisů
Vyhláška č. 395/1992 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona České národní rady č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny
Vyhláška č. 45/2018 Sb. o plánech péče, zásadách péče a podkladech k vyhlášení, evidenci a označování chráněných území
Vyhláška č. 142/2018 Sb. o náležitostech posouzení vlivu záměru a koncepce na evropsky významné lokality a ptačí oblasti a o náležitostech hodnocení vlivu závažného zásahu na zájmy ochrany přírody a krajiny
Vyhláška č. 166/2005 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, v souvislosti s vytvářením soustavy NATURA 2000
Vyhláška č. 48/2011 Sb., o stanovení tříd ochrany
Vyhláška č. 153/2016 Sb., o stanovení podrobností ochrany kvality zemědělské půdy a o změně vyhlášky č. 13/1994 Sb., kterou se upravují některé podrobnosti ochrany zemědělského půdního fondu
Vyhláška č. 271/2019 Sb., o stanovení postupů k zajištění ochrany zemědělského půdního fondu

Nařízení vlády č. 318/2013 Sb., o stanovení národního seznamu evropsky významných lokalit, ve znění pozdějších předpisů
Nařízení vlády č. 51/2005 Sb., kterým se stanoví druhy a počet ptáků, pro které se vymezují ptačí oblasti
Mezinárodní úmluva o regulaci velrybářství (ICRW) / Mezinárodní velrybářská komise IWC Dostupné na: http://chm.nature.cz/dalsi-mezinarodni-zavazky/iwc/
Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin (CITES) Dostupné na: https://www.mzp.cz/cz/cites_obchod_ohrozenymi_druhy
Úmluva o mokřadech majících mezinárodní význam především jako biotopy vodního ptactva (Ramsarská úmluva) Dostupné na: http://chm.nature.cz/dalsi-mezinarodni-zavazky/ramsarska-umluva/
Úmluva o ochraně evropské fauny, flory a přírodních stanovišť (Bernská úmluva) Dostupné na: http://chm.nature.cz/dalsi-mezinarodni-zavazky/bernska-umluva/
Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů (Bonnská úmluva) Dostupné na: http://chm.nature.cz/dalsi-mezinarodni-zavazky/bonnska-umluva-cms/
Úmluva o biologické rozmanitosti (CBD) Dostupné na: http://chm.nature.cz/umluva-o-biologicke-rozmanitosti-cbd/
Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 53/2002 Sb. m. s., o Úmluvě Organizace spojených národů o boji proti desertifikaci v zemích postižených velkým suchem a/nebo desertifikací, zejména v Africe Dostupné na: http://www.sagit.cz/info/ss02053
Úmluva o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí (Aarhurská úmluva) Dostupné na: https://cs.wikipedia.org/wiki/Aarhusk%C3%A1_%C3%Bamluva
Cartagenský protokol o biologické bezpečnosti Dostupné na: http://chm.nature.cz/umluva-o-biologicke-rozmanitosti-cbd/pracovni-program-umluvy-cb/cartagensky-protocol-o-biologicke-bezpecnosti/
Evropská úmluva o krajině Dostupné na: https://www.mzp.cz/cz/evropska_umluva_o_krajine_smlouva
Rámcová úmluva o ochraně a udržitelném využívání Karpat (Karpatská úmluva) Dostupné na: http://chm.nature.cz/dalsi-mezinarodni-zavazky/karpatska-umluva/text-karpatske-umluvy/
Nagojský protokol o přístupu ke genetickým zdrojům a spravedlivém a rovnocenném sdílení přínosů plynoucích z jejich využívání k Úmluvě o biologické rozmanitosti Dostupné na: https://www.mzp.cz/cz/nagojsky_protokol
Memorandum porozumění pro ochranu stěhovavých dravců a sov Eurasie Dostupné na: https://www.mzp.cz/cz/mezinarodni_umluvy_v_ochrane_prirody
Nařízení Rady (EHS) č. 348/81 ze dne 20. ledna 1981 o společných pravidlech pro dovoz produktů z velryb a ostatních kytovců Dostupné na: https://esipa.cz/sbirka/sbsrv.dll/sb?DR=SB&CP=31981R0348
Nařízení Rady (ES) č. 338/97, o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi (ve znění podle nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 398/2009) Dostupné na: https://esipa.cz/sbirka/sbsrv.dll/sb?DR=SB&CP=31997R0338

Nařízení Komise (EU) č. 865/2006 ze dne 4. května 2006 o prováděcích pravidlech k nařízení Rady (ES) č. 338/97 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s těmito druhy
Dostupné na: <https://esipa.cz/sbirka/sbsrv.dll/sb?DR=SB&CP=32006R0865>

Nařízení Rady (ES) č. 708/2007 ze dne 11. června 2007 o používání cizích a místně se nevyskytujících druhů v akvakultuře
Dostupné na: <https://esipa.cz/sbirka/sbsrv.dll/sb?DR=SB&CP=32007R0708>

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1143/2014 ze dne 22. října 2014 o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů
Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R1143&from=EN>

Aktualizováno k 19. 12. 2024

Seznam použitých zkratk

AOPK	Agentura ochrany přírody a krajiny ČR nebo Agentura
ČBÚ	Český báňský úřad
ČGS	Česká geologická služba
ČIŽP	Česká inspekce životního prostředí
DP	dobývací prostor
DZES	Dobry zemědělský a environmentální stav půdy
EIA	posuzování vlivů na životní prostředí
EVL	evropsky významná lokalita
CHKO	chráněné krajinné oblasti
CHLÚ	chráněné ložiskové území
JES	jednotné environmentální stanovisko
KÚ	krajský úřad
LHO	lesní hospodářské osnovy
LHP	lesní hospodářský plán
MMR	Ministerstvo pro místní rozvoj
MPO	Ministerstvo průmyslu a obchodu
MZe	Ministerstvo zemědělství
MŽP	Ministerstvo životního prostředí
NP	národní park
NPP	národní přírodní památka
NPR	národní přírodní rezervace
OPRL	oblastní plán rozvoje lesů
ORP	obecní úřad obce s rozšířenou působností
POPD	plán otírky, přípravy a dobývání
PP	přírodní památka
PR	přírodní rezervace
SÚJB	Státní úřad pro jadernou bezpečnost
ÚAP	územně analytické podklady
ÚPD	územně plánovací dokumentace
ÚSES	územní systém ekologické stability
ÚSOP	Ústřední seznam ochrany přírody
VKP	významný krajinný prvek
ZCHÚ	zvláště chráněné území
ZJES	Zákon o jednotném environmentálním stanovisku
ZOPK	zákon o ochraně přírody a krajiny
ZPF	zemědělský půdní fond
ZÚR	zásady územního rozvoje

Studijní text k jednotlivým zkušebním okruhům

Úvod

Cílem tohoto dokumentu je poskytnout základní orientaci v daném oboru. Text je do jisté míry schematický a zjednodušující. Cílem učebního textu není komplexní výklad jednotlivých zkušebních okruhů a ani nenahrazuje studium příslušných právních předpisů. Uchazeč musí také čerpat z vlastního studia textu právních předpisů v aktuálním znění.

1. Jaké jsou hlavní právní předpisy a strategické dokumenty (na národní úrovni) v oblasti ochrany přírody a krajiny?

Ochrana přírody a krajiny je nedílnou součástí ochrany životního prostředí. Ochrana životního prostředí má základy v ústavním pořádku – v Ústavě a v Listině základních práv a svobod (dále jen Listina). V Ústavě je vyjádřena odpovědnost státu za příznivé životní prostředí v čl. 7. Listina stanoví, že každý má právo na příznivé životní prostředí a právo na včasné a úplné informace o stavu životního prostředí a přírodních zdrojů (čl. 35). Těchto práv se ovšem lze domáhat pouze v mezích, které jsou stanoveny zákony. Odpovědnost za příznivé životní prostředí má nejen stát, ale každá osoba; to je vyjádřeno v čl. 35/2 Listiny (*při výkonu svých práv nikdo nesmí poškozovat nebo ohrožovat životní prostředí...*) a v čl. 11/3 Listiny, který zdůrazňuje, že vlastnictví zavazuje a *výkon vlastnických práv nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem*.

Zákon o ochraně životního prostředí (z. č. 17/1992 Sb.) obsahuje řadu obecných definic (životního prostředí, ekosystému, ekologické stability, ekologické újmy) a základní principy ochrany životního prostředí (princip trvale udržitelného rozvoje, princip předběžné opatrnosti, princip přípustné míry znečištění, princip prevence a princip „znečišťovatel platí“).

Základním právním předpisem upravujícím ochranu přírody a krajiny je zákon č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny (ZOPK). Vedle ZOPK upravují některé otázky ochrany přírody a krajiny další zákony a také mezinárodní smlouvy a nařízení EU (viz dále). Zákon o ochraně přírody a krajiny upravuje ochranu všech částí přírody, živých i neživých.

K provedení ZOPK je vydána celá řada podzákoných právních předpisů:

Nařízení vlády – zejména v oblasti ochrany území soustavy Natura 2000 (nařízení vlády č. 318/2013 Sb., kterým se stanoví národních seznam EVL, ve znění pozdějších předpisů, nařízení vlády č. 187/2018 Sb., o lokalitách zařazených do evropského seznamu, nařízení vlády, kterými se vyhláší jednotlivé ptačí oblasti aj.). Nařízením vlády jsou vyhlášovány jednotlivé chráněné krajinné oblasti.

Vyhlášky MŽP jsou vydané na základě výslovného zmocnění k provedení ustanovení zákona. Jde zejména o tyto vyhlášky (jde pouze o výběr těch nejdůležitějších):

- vyhl. č. 395/1992 Sb., kterou se provádí zákon o ochraně přírody a krajiny (původně jediná prováděcí vyhláška k zákonu, z níž dnes platí pouze menší část)
- vyhl. č. 189/2013 Sb. o ochraně dřevin a povolování jejich kácení
- vyhl. č. 45/2018 Sb. o plánech péče, zásadách péče, podkladech k vyhlášení a označování ZCHÚ
- vyhl. č. 142/2018 Sb. o náležitostech posouzení vlivu záměru a koncepce na evropsky významné lokality a ptačí oblasti a o náležitostech hodnocení vlivu závažného zásahu na zájmy ochrany přírody a krajiny.

Vyhláškami MŽP jsou též zřizována zvláště chráněná území a jejich ochranná pásma v kategorii národní přírodní rezervace a národní přírodní památka a vymežovány zóny odstupňované ochrany přírody chráněných krajinných oblastí.

Nařízení krajů – zřizování přírodních parků a vyhlášení zvláště chráněných území a jejich ochranných pásem v kategorii přírodní rezervace a přírodní památky.

Nařízení Agentury – vyhlášení zvláště chráněných území a jejich ochranných pásem v kategorii přírodní rezervace a přírodní památky.

Kromě ZOPK jsou některé nástroje ochrany přírody a krajiny upraveny v jiných zákonech. Jde o:

Zákon č. 115/2000 Sb. o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy (blíže viz otázka č. 9)

Zákon č. 162/2003 Sb. o zoologických zahradách. Je transpozicí směrnice EU o zoologických zahradách. Stanoví definice a poslání zoo. Zřizovat a provozovat zoo lze pouze na základě licence udělené MŽP.

Zákon č. 100/2004 Sb. o ochraně volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi (zákon o obchodování s ohroženými druhy). Jde o adaptaci nařízení EU (viz otázka č. 8). Upravuje kompetence orgánů (krajský úřad, ČIŽP, MŽP + orgány celní správy), registraci vybraných druhů, skutkové podstaty přestupků.

Zákon č. 148/2023 Sb., o jednotném environmentálním stanovisku (ZJES). Upravuje integraci správních úkonů obsažených v 9 různých zákonech z oblasti životního prostředí. Seznam správních úkonů týkající se vymezené oblasti pro obor státní služby Ochrana přírody a krajiny je uveden v příloze č.1 tohoto textu.

Strategické dokumenty v gesci MŽP

V gesci MŽP jako ústředního orgánu státní správy je strategické řízení zahrnující dlouhodobé plánování a směřování ochrany přírody a krajiny jakožto složky životního prostředí. Strategické dokumenty obsahují analýzu hlavních negativních vlivů, stanoví priority ochrany pro budoucí období a stanoví střednědobé či dlouhodobé cíle, jichž má být v ochraně přírody a krajiny dosaženo a případně opatření, kterými jsou jednotlivé cíle naplňovány.

Mezi základní koncepční dokumenty patří:

- Státní politika životního prostředí ČR 2030 s výhledem do 2050. Zastřešuje problematiku ochrany životního prostředí v celém jejím rozsahu a stanovuje strategické směřování, tedy cíle, do roku 2030. V dokumentu jsou formulovány vize ideálního stavu k roku 2050.
- Státní program ochrany přírody a krajiny ČR schválený vládou ČR v roce 2020 na období 2020-2025. Analyzuje stav přírodního a krajinného prostředí, stanoví dlouhodobé cíle a navrhuje opatření k jejich dosažení. Cíle jsou zaměřeny na ochranu a udržitelné užívání krajiny v zájmu zachování jejich přirozených funkcí.
- Strategie ochrany biologické rozmanitosti ČR 2016-2025 rozvíjí cíle Úmluvy o biologické rozmanitosti a je základním koncepčním dokumentem, který definuje priority a národní cíle v ochraně biodiverzity na území ČR.
- Národní strategie řešení nelegálního zabíjení a otrav volně žijících živočichů v České republice 2020-2030 se věnuje závažným problémům ohrožení populací

volně žijících živočichů nelegálními otravami, jinými způsoby nelegálního zabíjení a používání pesticidů a veterinárních přípravků s cílem vytvořit rámec pro prevenci takového zabíjení.

2. Jaké mezinárodní smlouvy existují v oblasti ochrany přírody a krajiny?

V ochraně přírody a krajiny je logicky nutná mezinárodní spolupráce. Česká republika je smluvní stranou řady mezinárodních smluv, které upravují otázky ochrany přírody a krajiny, a to buď na globální, kontinentální anebo regionální úrovni. Ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy jsou součástí českého právní řádu; v případě rozporu s obsahem zákona má mezinárodní smlouva aplikační přednost.

Výběr nejdůležitějších mezinárodních smluv globálních:

- Úmluva o biologické rozmanitosti (CBD – úmluva z Rio de Janeiro) vstoupila v platnost v roce 1993, v témže roce se stala ČR signatářem. Cílem je ochrana biodiverzity, tj. rozmanitosti všech živých organismů, jejich genetického základu a rozmanitosti ekosystémů a dále pak zajištění udržitelného využívání a spravedlivé rozdělení přínosů plynoucích z genetických zdrojů. K této Úmluvě byl v roce 2000 připojen Cartagenský protokol o biologické bezpečnosti týkající se živých modifikovaných organismů. V roce 2010 byl k Úmluvě přijat Nagojský protokol o přístupu ke genetickým zdrojům a spravedlivém a rovnocenném sdílení přínosů plynoucích z jejich využívání. Opatření vyplývající z Nagojského protokolu jsou zahrnuta do Nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 511/2014 a prováděcího nařízení Komise; adaptace českého právního řádu byla provedena zákonem č. 93/2018 Sb. o podmínkách využívání genetických zdrojů podle Nagojského protokolu.
- Washingtonská úmluva – Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin (CITES). Podrobnosti viz otázka č. 8.
- Ramsarská úmluva = Úmluva o mokřadech majících mezinárodní význam především jako biotopy vodního ptactva. Úmluva vstoupila v platnost v roce 1975, ČR je smluvní stranou od roku 1990. Jde o úmluvu chránící biotopy vodního ptactva na podstatné části Země. Za mokřady se považují území bažin, slatin, rašelinišť i vodní plochy přirozené i umělé. Na území ČR je vyhlášeno 14 takových lokalit (např. Šumavské rašeliniště, Krkonošská rašeliniště, Třeboňské rybníky, Třeboňská rašeliniště, Lednické rybníky, Poodří, Mokřady dolního Podyjí).
- Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví (úmluva UNESCO) Byla uzavřena v roce 1972, ČR přistoupila v roce 1990. Cílem je ochrana nejvýznamnějších kulturních a přírodních památek světa, které jsou zapsány na seznam světového kulturního a přírodního dědictví. Úmluva náleží do gesce Ministerstva kultury.
- Mezinárodní úmluva o regulaci velrybářství (1948) – cílem je chránit velrybí populaci před nadměrnou exploatací.

Výběr z mezinárodních smluv evropských (euroasijských):

- Úmluva Rady Evropy o krajině (dříve Evropská úmluva o krajině, 2004) – předmětem zájmu je celá krajina zahrnující krajinu přírodní, urbanizovanou,

industriální i narušenou. Krajinu úmluva chápe jako společné kulturní a přírodní dědictví a základ identity jejich obyvatel. Klade důraz na plánovací nástroje.

- Aarhuská úmluva – se týká přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v záležitostech ochrany životního prostředí.
- Bernská úmluva = Úmluva o ochraně evropských planě rostoucích rostlin, volně žijících živočichů a přírodních stanovišť. ČR je stranou od roku 1998. Cílem je ochrana rostlin a živočichů celoevropského významu, k ochraně jejichž stanoviště je nezbytná mezinárodní spolupráce.
- Bonnská úmluva = Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů (1979). Zabezpečuje ochranu stěhovaných druhů živočichů, zejména ptáků, ale i savců, ryb a bezobratlých. Součástí úmluvy jsou dvě přílohy; příloha I vyjmenovává druhy kriticky ohrožené v celém areálu jejich rozšíření. Státy mají zakázat jejich zabíjení, poškozování a rušení a jsou zavázány přijmout aktivní opatření k ochraně jejich stanovišť. Příloha II obsahuje seznam stěhovavých druhů živočichů, k jejichž ochraně mají být uzavřeny konkrétní dohody (memoranda porozumění a jiné dohody). Dohody a memoranda porozumění vycházející z Bonnské úmluvy:
 - Dohoda o ochraně evropských populací netopýrů (EUROBATS) (1994) – ochrana populací všech evropských druhů netopýrů
 - Dohoda o ochraně africko-euroasijských stěhovavých ptáků (AEWA) (1999). Cílem je ochrana, monitoring a výzkum 255 druhů stěhovavých vodních ptáků – hnízdiště, tahové cesty, shromaždiště a zimoviště na africkém kontinentě.
 - Memorandum porozumění o ochraně a managementu středoevropské populace dropa velkého – týká se středoevropských států, kde se nalézá areál dropa velkého.
 - Memorandum porozumění pro ochranu stěhovavých dravců a sov Eurasie

Výběr ze smluv regionálních:

- Karpatská úmluva – rámcová úmluva o ochraně a udržitelném rozvoji Karpat. Podepsaly jí státy karpatského regionu (ČR, Maďarsko, Polsko, Slovensko, Srbsko, Rumunsko a Ukrajina) v roce 2003. V rámci úmluvy jsou podepisovány jednotlivé Protokoly (např. o ochraně a udržitelném užívání biologické a krajinné rozmanitosti, o udržitelném cestovním ruchu, o trvale udržitelném obhospodařování lesů...).

3. Jaký význam má obecná ochrana přírody a krajiny, zejména ochrana a vytváření územních systémů ekologické stability, ochrana významných krajinných prvků, krajinného rázu a jeskyní?

3.1. Obecná územní ochrana

Pojem „obecná ochrana přírody a krajiny představuje základní úroveň ochrany území a ochrany bioty, která se uplatňuje kdekoli na území ČR, na rozdíl od zvláštní ochrany (územní nebo druhové), která se speciálně uplatňuje jen ve vybraném území („zvláště chráněném území“) nebo je zacílena na ochranu vybraných druhů rostlin, živočichů a hub, stanovených podle zákona vyhláškou („zvláště chráněné druhy“). Mezi základní nástroje obecné územní ochrany patří ochrana a vytváření územních systémů ekologické stability a ochrana významných krajinných prvků; základním nástrojem komplexní ochrany krajiny, resp. ochrany jejich přírodních, kulturních i historických hodnot, je ochrana krajinného rázu.

Ekosystémy. Základním předmětem ochrany jsou ekosystémy a jejich ekologická stabilita. Ekosystém je definován v § 3 zákona o životním prostředí a shodně v § 3 odst. 1 písm. l) ZOPK jako „funkční soustava živých a neživých složek životního prostředí, jež jsou navzájem spojeny výměnou látek, tokem energie a předáváním informací a které se vzájemně ovlivňují a vyvíjejí v určitém prostoru a čase“. Ekologická stabilita je pak definována jako „schopnost ekosystému vyrovnávat změny způsobené vnějšími činiteli a zachovávat své přirozené vlastnosti a funkce“ (§ 4 zákona o ŽP).

3.2. Územní systémy ekologické stability (ÚSES)

ÚSES je zákonem definován jako „vzájemně propojený soubor přirozených nebo přírodě blízkých ekosystémů, které udržují přírodní rovnováhu“ (ekologickou stabilitu). Vytváření ÚSES je veřejným zájmem. Smyslem vymezení a ochrany ÚSES je zajištění základních prostorových podmínek pro dlouhodobé udržení a rozvoj přirozených, resp. typických (reprezentativních) ekosystémů – společenstev rostlin a živočichů vázaných na určité trvalé ekologické podmínky území - a tím pro jejich ekologické stability. Děje se tak postupným vytvářením prostorově stabilizované sítě ploch s relativně vysokou ekologickou stabilitou, která uchovává a podporuje druhovou rozmanitost a pozitivně ovlivňuje okolní méně stabilní části krajiny.

Skladebnými částmi ÚSES jsou biocentra a biokoridory. Biocentrum je biotop nebo soubor biotopů v krajině, který svým stavem a velikostí umožňuje trvalou existenci přirozeného nebo sice pozměněného ale přírodě blízkého ekosystému. Biokoridor je území, které neumožňuje trvalou dlouhodobou existenci rozhodné části organismů, avšak umožňuje jejich migraci (šíření) mezi biocentry.

Rozlišují se tři hierarchické úrovně ÚSES - nadregionální, regionální a místní, které reprezentují tři hierarchické úrovně biogeografického členění území – biogeografické regiony (bioregiony), typy biochor a v lokálním měřítku typologické jednotky (skupiny typů geobiocénů). Tyto úrovně se funkčně a často i prostorově prolínají a tvoří jeden

systém. Vymezení ÚSES stanoví orgán ochrany přírody (MŽP, KÚ, AOPK, správa NP, ORP,) v plánu ÚSES. Ten je oborovým koncepčním nástrojem orgánů ochrany přírody, v rámci územně analytických podkladů (ÚAP) podkladem pro tvorbu územně plánovacích dokumentací a pro jiné plánovací procesy, zejména pro komplexní pozemkové úpravy a pro tvorbu lesních hospodářských plánů nebo osnov (LHP/LHO) ÚSES je závazně vymezen (schválen) až vydáním územního plánu či zásad územního rozvoje. Ochrana ÚSES v územně plánovacích dokumentacích (ÚPD) spočívá v závazně stanoveném funkčním omezení využití ploch biocenter a biokoridorů tak, aby nedošlo k ohrožení jejich ekologické funkce (zejména biocentra jsou vymezena zpravidla jako plochy přírodní, ve kterých nelze umisťovat stavby, v biokoridorech nelze realizovat záměry, které brání migraci, resp. šíření druhů).

Orgány ochrany přírody průběžně provádějí hodnocení systému z hlediska plnění jeho stabilizační funkce a na základě výsledků hodnocení mohou navrhnout změnu či úpravu vymezení, případně doplnění skladebných částí.

Opatření k vytváření ÚSES je návrh a realizace jednotlivých dílčích doplnění SES (zejména místního), která pro svou jednoduchost a nenáročnost nevyžadují předchozí zpracování plánu či projektu, např. dosadba zeleně, založení remízu apod.

3.3. Významné krajinné prvky (VKP)

VKP je ekologicky, geomorfologicky nebo esteticky hodnotná část krajiny, která má alespoň jeden z těchto základních významů: 1. vytváří typický vzhled krajiny, 2. přispívá k estetické hodnotě krajiny a 3. přispívá k udržení stability krajiny (viz 1.2). Jednotlivé VKP zpravidla naplňují dva či všechny tři významy.

Významnými krajinnými prvky jsou části krajiny, o nichž to stanoví zákon – lesy, rašeliniště, vodní toky, rybníky, jezera a údolní nivy a dále jiné části krajiny, které orgán ochrany přírody zaregistruje jako VKP. Zákon příkladem vyjmenovává části krajiny, které je vhodné jako VKP registrovat – stepní trávníky, mokřady, meze a remízy, skalní útvary a v neposlední řadě také území, na nichž probíhá přírodě blízká obnova těžbou narušeného území podle plánu nebo dokumentace podle horního zákona (např. plán sanací a rekultivací). Lze registrovat i cenné porosty sídelních útvarů (historické zahrady, parky).

Části krajiny, které zákon označuje za VKP („VKP ze zákona“), nejsou v ZOPK nijak definovány, pro účely ochrany VKP je třeba je chápat jako celé ekosystémy (lesní ekosystém, ekosystém vodního toku, rybníční, jezerní nebo nivní ekosystém atd.)

Pro obě skupiny VKP (ze zákona i registrované) platí shodný režim jejich ochrany (§ 4 odst. 2 ZOPK). VKP jsou chráněny před poškozováním a ničením, lze je využívat pouze tak, aby nebyla narušena jejich obnova a nedošlo k ohrožení nebo oslabení jejich stabilizační funkce.

K zásahům, které by mohly vést k poškození nebo zničení VKP nebo ohrožení či oslabení jeho ekostabilizační funkce, si musí ten, kdo takové zásahy zamýšlí, opatřit závazné stanovisko orgánu ochrany přírody. Obsahově jde o souhlas (případně nesouhlas) orgánu ochrany přírody se záměrem, který je integrován do Jednotného environmentálního stanoviska (JES). Má formu závazného stanoviska podle § 149

správního řádu, a to pro záměry povolované podle stavebního zákona a záměry, které podléhají posouzení vlivů na životní prostředí a následně jsou povolovány podle jiného než stavebního zákona, např. zákona horního. V případě, že nebude následovat povolující rozhodnutí vydané podle jiného zákona, je souhlas vydáván formou správního rozhodnutí, případně společného rozhodnutí (§ 83 ZOPK).

Registrace VKP (§ 6 ZOPK)

Další hodnotné části krajiny lze registrovat. Musí naplňovat alespoň jednu ze tří funkcí (typický vzhled, přispívá k estetickým hodnotám krajiny a udržení její stability). Registrace se provádí správním rozhodnutím v řízení zahájeném z moci úřední, příslušný je obecní úřad obce s rozšířenou působností. Obsahem rozhodnutí o registraci VKP je věcné a prostorové vymezení VKP a poučení účastníka (účastníků) o právních následcích registrace, tj. o omezeních, která tato registrace sebou nese, tak jak vyplývají z § 4 odst. 2 ZOPK.

Registrace se oznamuje též stavebnímu úřadu + úřadu územního plánování, neboť se jedná o jev, který je součástí ÚAP.

Zrušit registraci VKP může orgán ochrany přírody, který o registraci VKP rozhodl, a to pouze v případě veřejného zájmu. Činí tak správním rozhodnutím.

3.4. Ochrana krajinného rázu

Krajina a její ochrana. Krajina je zákonem definována jako „část zemského povrchu s charakteristickým reliéfem, tvořená soubory funkčně propojených ekosystémů a civilizačními prvky“. Ochrana krajiny a jejích hodnot je zajišťována nejen nástroji podle ZOPK, ale také nástroji a postupy územního plánování (součástí ÚPD obcí je např. „koncepte uspořádání krajiny“) a rovněž komplexních rámci provádění pozemkových úprav. Krajinné plánování (pořizování krajinných plánů) není v národní legislativě jako samostatný proces s definovanými výstupy normativně zavedeno.

Základním nástrojem komplexní ochrany krajiny v ZOPK je ochrana krajinného rázu (§ 12). Předmětem ochrany je krajinný ráz, tedy přírodní, kulturní a historická charakteristika určitého místa nebo oblasti (tj. soubor hodnot (pozitivně vnímaných znaků) určitého území. Krajinný ráz je chráněn před činností, která snižuje jeho přírodní a estetickou hodnotu.

Ochrana krajinného rázu podle ZOPK spočívá v tom, že k umístování a povolování staveb a k jiným činnostem, které by mohly snížit nebo změnit krajinný ráz, je nezbytný souhlas orgánu ochrany přírody. Mezi jiné činnosti patří zejména těžba nerostů. Forma souhlasu: závazné stanovisko podle § 149 správního řádu – správní úkon zahrnutý do JES. Ochrana krajinného rázu podle stavebního zákona spočívá ve stanovení podmínek ochrany krajinného rázu v územně plánovací dokumentaci, a to na základě vyhodnocení území z hlediska sledovaných ÚAP a koordinace zájmů.

Zásahy do krajinného rázu mohou být prováděny pouze s ohledem na zachování VKP, ZCHÚ, kulturních dominant krajiny, harmonické měřítko a vztahy v krajině.

Krajinný ráz se neposuzuje (tj. není vyžadováno stanovisko OOP podle § 12 odst. 2 ZOPK) v zastavěném území a v zastavitelných plochách, pro které je územním plánem nebo regulačním plánem stanoveno plošné a prostorové uspořádání a stanoveny podmínky ochrany krajinného rázu dohodnuté s OOP. Podrobný výklad viz Metodický pokyn MŽP k uplatňování § 12 odst. 4 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny ([Věstník MŽP č. 9/2017](#)).

Vzhledem k úzké vazbě ochrany krajinného rázu na postupy podle stavebního zákona (umísťování a povolování staveb, terénní úpravy) je třeba zdůraznit nutnost jeho ochrany již v procesu pořizování územních plánů; ze strany OOP jako dotčených orgánů jde zejména o poskytování údajů o území do ÚAP a uplatnění požadavků orgánu ochrany přírody ve vyjádřeních k zadání územního plánu (ÚP), k návrhu ÚP a ke zprávě o uplatňování ÚP. K tomu je možné také využít studií preventivního hodnocení krajinného rázu oblasti, které si opatří orgán ochrany přírody jako odborný podklad.

Přírodní park: Krajinu s výrazně soustředěnými přírodními a estetickými hodnotami krajinného rázu, které nejsou chráněny podle části třetí, je možné zvýšeně chránit zřízením přírodního parku formou nařízení kraje. V nařízení lze stanovit omezení ve způsobu využívání území přírodního parku, které by znamenalo zničení, poškození nebo rušení stavu tohoto území. Tato omezení se uplatní při pořizování ÚPD a jejich změn, zejména pokud se týká vymezování nových zastavitelných ploch a charakteru zástavby. V nařízení o zřízení přírodního parku lze též stanovit činností vázané na předchozí souhlas orgánu ochrany přírody; tímto orgánem je ORP.

3.5. Jeskyně

Předmětem ochrany přírody je rovněž ochrana neživých částí přírody (zejména jeskyní, geomorfologických útvarů, paleontologických nálezů). Jeskyně poskytují důležité doklady o geologické minulosti Země i o minulosti člověka a jsou specifickým stanovištěm vzácných a ohrožených druhů živočichů (zejména zimovištěm zvláště chráněných netopýrů). Pro svůj význam jsou nezpřístupněné jeskyně typem přírodního stanoviště chráněným v zájmu EU (směrnice o stanovištích). V ČR je řada jeskyní a pozemků s nimi souvisejících vyhlášena jako zvláště chráněné území, zejména v kategorii NPP. Veřejnosti zpřístupněné jeskyně spravuje příspěvková organizace Správa jeskyní ČR. Agentura vede jednotnou evidenci speleologických objektů (JESO).

Jeskyně jsou definovány v § 10 ZOPK jako podzemní prostory vzniklé působením přírodních sil, včetně jejich výplní a přírodních jevů v nich. Jde tedy o dutiny v horninovém prostředí, které jsou situované pod úrovní okolního terénu a které nebyly vytvořeny lidmi. Stejně ochrany požívají i s jeskyněmi související jevy na povrchu Země (krasové závrtky, ponory a vývěry krasových vod, škrapy).

Jeskyně není součástí pozemku a není předmětem vlastnictví (*res nullius*). Stát má předkupní právo k pozemkům souvisejícím s jeskyněmi.

Ochrana jeskyní spočívá v zákazu ničit, poškozovat nebo upravovat jeskyně anebo jinak měnit jejich dochovaný stav. Z tohoto zákazu může orgán ochrany přírody povolit výjimku v zájmu ochrany jeskyně anebo v případě výrazné převahy jiného veřejného zájmu – správní úkon zahrnutý do JES. Průzkum nebo výzkum jeskyně vyžaduje povolení orgánu ochrany přírody, s výjimkou osob, u kterých zákon stanoví, že povolení nepotřebují (§ 10 odst. 3). Pouhý vstup do jeskyně (za podmínky, že nebude znamenat poškození či změnu stavu) není zákonem omezen, může ho však zakázat orgán ochrany přírody opatřením obecné povahy (viz otázku č. 10).

Zvláštní úprava platí v případě zjištění jeskyně při dobývání nerostných surovin či při provádění geologických prací. Při zjištění je osoba provádějící tyto práce bezodkladně povinna zjištění oznámit orgánu ochrany přírody a současně po nezbytnou dobu zastavit dobývací práce. Dále je tato osoba povinna opatřit dokumentaci jeskyně (dle prováděcí vyhlášky k zákonu). Pokud je hornická činnost prováděna v dobývacím prostoru výhradního ložiska, pak se ochrana jeskyně zakazující její ničení a poškozování uplatní jen ve vzájemné dohodě mezi orgánem ochrany přírody a těžební společností.

4. Jaké jsou nástroje obecné ochrany rostlin a živočichů?

K udržení přírodní rovnováhy a k ochraně rozmanitostí forem života zákon upravuje obecnou i zvláštní ochranu druhů planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů, pro které jsou v zákoně používány „legislativní zkratky“ - pojmy „rostlina“ a „živočich“ Planě rostoucí rostlina – je jedinec nebo kolonie rostlinných druhů včetně hub, jejichž populace se udržuje v přírodě samovolně; zahrnuje všechny nadzemní i podzemní části.

Volně žijící živočich – je jedinec živočišného druhu, jehož populace se udržují v přírodě samovolně. Náleží sem i jedinec odchovaný v lidské péči, který je v souladu se zákonem vypuštěný do přírody. Živočichem se rozumí všechna vývojová stádia. Jedinec zdivočelé populace domestikovaného druhu se za volně žijícího živočicha nepovažuje.

4.1. Obecná ochrana rostlin a živočichů

Všechny druhy rostlin a živočichů jsou chráněny před zničením, poškozováním, sběrem či odchycem, který vede nebo by mohl vést k ohrožení jejich existence nebo k degeneraci, k narušení rozmnožovacích schopností druhů, zániku populace druhů nebo zničení ekosystému, jehož jsou součástí (§ 5 odst.1). Jde tedy o ochranu druhu jako celku nebo celé populace, nikoli jednotlivých jedinců. Obecná ochrana se zároveň uplatní i u zvláště chráněných druhů (pokud by byla ohrožena jejich populace nebo celý druh), u nich však zároveň platí přísnější ochrana (podle § 49 a 50) a chráněn je každý jedinec.

Orgán ochrany přírody je oprávněn omezit rušivou činnost, pokud jsou porušeny podmínky obecné ochrany, tedy pokud by mohlo dojít k ohrožení druhu, populace atp. Omezení spočívá ve stanovení podmínek pro výkon činnosti, a to formou rozhodnutí či opatření obecné povahy.

Obecná ochrana se neuplatní e při postupu dle zvláštních předpisů (deratizace, ochrana rostlin atp.) a nevztahuje se na druhy, které jsou přímo použitelnými nařízeními EU označeny jako invazní, resp. uvedeny na tzv. unijním seznamu nebo ty nepůvodní druhy u nichž orgán ochrany přírody rozhodl o potřebě jejich regulace (více viz otázka 10).

Při provádění prací v lesnictví, zemědělství, stavebnictví, dopravě, energetice jsou osoby povinny postupovat tak, aby nedocházelo k nadměrnému úhynu rostlina zraňování či úhynu živočichů nebo ničení jejich biotopů, jestliže tomu lze zabránit technicky a ekonomicky dostupnými prostředky (§ 5 odst. 3) – správní úkon zahrnutý do JES.

Orgán ochrany přírody, pokud takové prostředky nezajistí osoba sama, zajištění či použití takových prostředků uloží formou správního rozhodnutí.

S obecnou ochranou živočichů souvisí i zřizování a provozování záchranných stanic. Záchranná stanice je zařízení, které na vymezeném území:

1. zajišťuje komplexní péči o živočichy dočasně neschopné přežít ve volné přírodě s cílem navrátit je do přírody
2. poskytuje dlouhodobou péči živočichům trvale neschopným přežít ve volné přírodě
3. může spolupracovat při provádění opatření k předcházení zraňování nebo úhynu živočichů

Činnost záchranné stanice se týká jak obecně, tak i zvláště chráněných živočichů. Záchrannou stanicí lze provozovat pouze na základě rozhodnutí MŽP o povolení k provozování (§ 5 odst. 12 a 13).

Pozn.: K úpravě týkající se nepůvodních druhů a kříženců (§ 5 odst. 4 - 9) viz otázka č. 10

4.2. Obecná ochrana ptáků (§ 5a a 5b)

Obecná ochrana se týká všech druhů ptáků, kteří volně žijí na evropském území členských států EU. Jde o transpozici části směrnice o ptácích. Chráněn je každý jedinec, a to formou zákazů úmyslných činností

- zákaz úmyslně usmrcovat a odchylovat,
- zákaz úmyslně poškozovat a ničit hnízda a vejce,
- zákaz úmyslně vyrušovat během rozmnožování a odchovu mláďat (musí jít o vyrušování významné – dlouhodobé, opakované apod.)
- zákaz držet ty, jejichž lov a odchyt je zakázán
- zákaz komerčních činností, tj. prodej, chov za účelem prodeje apod. (včetně částí ptáků a výrobků z nich)

Zákazy usmrcování a držení se nevztahují na „lovné druhy“ ptáků se stanovenou dobou lovu a dále na zákaz držení a prodeje a chov kachny divoké, bažanta obecného a holuba hřivnáče (viz vyhláška č. 166/2005 Sb.).

K ochraně ptáků je stanovena povinnost při budování a rekonstrukci vedení vysokého napětí instalovat ochranné prostředky k zabránění usmrcování ptáků el. proudem.

Ze zákazu lze povolit odchylný postup, a to z důvodů taxativně v zákoně stanovených a neexistuje-li jiné uspokojivé řešení. Zejména:

- v zájmu veřejného zdraví nebo veřejné bezpečnosti
- v zájmu bezpečnosti leteckého provozu
- při prevenci závažných škod na úrodě, domácích zvířatech, lesích, rybářství a vodním hospodářství
- pro účely výzkumu a výuky

Odchylný postup lze povolit buď rozhodnutím (ORP, Agentura, správa NP) anebo opatřením obecné povahy (krajské úřady, Agentura, správy NP). Tento správní úkon je rovněž zahrnutý do JES. Dříve MŽP povolovalo odchylný postup vyhláškami, dvě vyhlášky jsou dále platné a účinné (kroužkování, špaček).

Povinnost subjektů hlásit aplikace odchýlného postupu orgánu ochrany přírody za uplynulý kalendářní rok. Za celou ČR je pak hlášení odesíláno MŽP Evropské komisi.

5. Jaké jsou kategorie zvláště chráněných území, jako jsou rozdíly v jejich předmětu a cílech ochrany, jaké nástroje využíváme k zajištění ochrany těchto území?

Zvláště chráněná území (dále ZCHÚ) jsou území, která byla za ZCHÚ vyhlášena pro svůj přírodovědecký či estetický význam a jedinečnost. Při jejich vyhlášení je specifikován hlavní předmět ochrany, stanoveny cíle a podmínky jejich ochrany a vymezeno samotné území.

Všechna zvláště chráněná území jsou evidována v Ústředním seznamu ochrany přírody (ÚSOP). Jde o informační systém veřejné správy, správcem a provozovatelem ÚSOP je AOPK ČR. Podrobnosti o obsahu a členění seznamu jsou stanoveny ve vyhl. MŽP č. 45/2018 Sb.

Kategorie ZCHÚ: (§ 14 ZOPK).

- národní parky – vyhlášeny přímo ZOPK
- chráněné krajinné oblasti (dále CHKO) – vyhlášují se nařízením vlády
- národní přírodní rezervace (dále NPR) – vyhláší MŽP vyhláškou
- přírodní rezervace (dále PR) – vyhlášují se nařízením kraje či nařízením Agentury
- národní přírodní památka (dále NPP) – vyhláší MŽP vyhláškou
- přírodní památka (dále PP) – vyhlášují se nařízením kraje či nařízením Agentury

V České republice jsou vyhlášeny 4 národní parky, 26 CHKO (24 CHKO je součástí Agentury, CHKO Labské pískovce spravuje Správa NP České Švýcarsko a CHKO Šumava spravuje Správa NP Šumava). Pro představu uvádíme též počty maloplošných ZCHÚ (stav k 31. 12. 2023, jejich počty se průběžně mění): 110 NPR, 126 NPP, 818 PR a 1612 PP.

Poznámka: je třeba rozlišovat chráněná území a zvláště chráněná území. Chráněné území je širším pojmem, který zahrnuje jakékoli způsoby územní ochrany (např. přírodní park, přechodně chráněná plocha, ptačí oblast, EVL), kdežto zvláště chráněná území jsou území se zvláštní ochranou, jejichž kategorie jsou vyjmenovány v § 14 ZOPK.

Charakteristika jednotlivých ZCHÚ

Národní parky: plošně rozsáhlá území, kde jsou předmětem ochrany přirozené či lidskou činností málo pozměněné ekosystémy, které jsou jedinečné či významné z národního či mezinárodního hlediska. Cílem ochrany je zachování nebo postupná obnova přirozených ekosystémů včetně zajištění nerušeného průběhu přírodních dějů na převažující ploše území a na zbývajícím území zachování nebo postupné zlepšování stavu ekosystémů významných z hlediska biologické rozmanitosti, jejichž existence je podmíněna aktivním konáním ze strany člověka. Veškeré využívání národních parků musí být v souladu s jeho cíli ochrany.

Chráněné krajinné oblasti: rozsáhlá území s harmonicky utvářenou krajinou a charakteristicky vyvinutým reliéfem, s významným podílem přirozených nebo přírodě blízkých ekosystémů, s hojným zastoupením dřevin a případně s dochovanými památkami historického osídlení. Předmětem ochrany je (vedle ochrany přirozených

nebo přírodě blízkých ekosystémů) krajinný ráz a přírodní funkce krajiny. Cílem ochrany je uchování, případně zlepšení stavu těchto předmětů ochrany.

Národní přírodní rezervace: území menší rozlohy a mimořádných hodnot. Na typickou geologickou stavbu jsou vázány ekosystémy významné nebo jedinečné v národním či mezinárodním významu. Veškeré využívání území je zcela podřízeno cíli ochrany – uchování či zlepšení dosavadního stavu přírodního prostředí. Cílem může též být ponechání ekosystémů samovolnému vývoji.

Přírodní rezervace: jde o menší území se soustředěním přírodních hodnot s ekosystémy typickými nebo významnými pro danou geografickou oblast. Na rozdíl od NPR není vyžadováno zachování přirozeného reliéfu, takže se může jednat o člověkem dříve pozměněná území. Cílem ochrany je uchování typických či významných ekosystémů.

Národní přírodní památka: přírodní útvar (geologický, geomorfologický) menší rozlohy, naleziště nerostů anebo stanoviště významných či ohrožených druhů rostlin a živočichů ve fragmentech ekosystémů. Předmětem ochrany jsou tedy jednotlivé části přírody s ekologickým, vědeckým či estetickým významem; může se jednat o části přírody, které v minulosti formoval člověk. Cílem ochrany je uchovat tyto jednotlivé hodnotné části přírody, a to řízenou péčí o tyto plochy.

Přírodní památka: stejná charakteristika, předměty a cíle ochrany jako u NPP, jde o území s regionálním významem.

Nástroje ochrany zvláště chráněných území

1. Všechna ZCHÚ mají základní ochranné podmínky, a to ve formě výčtu činností, které jsou v této kategorii ZCHÚ zákonem zakázané. NPP a PP mají pouze obecnou základní ochrannou podmínku, a to zákaz jejich změny či poškozování, včetně zákazu hospodářského využívání, pokud by vedlo k poškození území. Uvedené zákazy nejsou absolutní, lze z nich za podmínek v zákoně stanovených (§ 43) povolit výjimku.
2. Všechna ZCHÚ mají dále bližší ochranné podmínky, jimiž jsou činnosti, které jsou zřizovacím předpisem vázány na předchozí souhlas orgánu ochrany přírody. Bližší ochranné podmínky umožňují regulovat lidskou činnost individuálně pro každé ZCHÚ k ochraně jeho předmětů ochrany.
3. V ZCHÚ (s výjimkou národního parku) jsou pořizovány plány péče (§ 38). Plán péče je koncepční odborný dokument, který na základě analýzy dosavadního vývoje ZCHÚ navrhuje opatření k zachování či zlepšení stavu předmětu ochrany a zabezpečení ZCHÚ před nepříznivými vnějšími vlivy. Zpracování plánů péče zajišťuje ten orgán ochrany přírody, který je příslušný k jejich vyhlášení, u CHKO je tímto orgánem MŽP. Plán péče pro CHKO, NPR a NPP (a jejich ochranná pásma) schvaluje ministerstvo, plány péče o PR a PP schvaluje krajský úřad či Agentura, a to na období 10 až 15 let.

V národních parcích jsou pořizovány zásady péče (§ 38a). Jde o koncepční odborný dokument, který na základě analýzy stavu zastoupených ekosystémů stanoví rámcové zásady péče zajišťující zachování či zlepšení stavu předmětů ochrany. Stanoví postup a způsob naplňování dlouhodobých cílů ochrany národních parků a jejich poslání. Zásady péče o národní parky (a jejich ochranná pásma) schvaluje ministerstvo zpravidla na období 15 až 20 let.

Podrobnosti upravující obsah a náležitosti zásad péče a plánů péče jsou stanoveny v prováděcí vyhlášce MŽP č. 45/2018 Sb. o plánech péče, zásadách péče, podkladech k vyhlášení a označování ZCHÚ. Jak plány péče, tak i zásady péče jsou podkladem pro jiné druhy plánovacích dokumentů, zejména LHP/LHO, UPD a plánování v oblasti vod. Pro fyzické a právnické osoby z nich nevyplývají žádné povinnosti a žádná omezení.

4. Velkoplošná území (národní parky a CHKO) se člení podle stavu ekosystému na zóny ochrany.
Národní parky se člení na 4 zóny, a to zónu přírodní, zónu přírodě blízkou, zónu soustředěné péče o přírodu a zónu kulturní krajiny. Zákon upravuje odlišně režim a cíle v jednotlivých zónách.
CHKO se člení zpravidla na 4 (nejméně na 3) zóny odstupňované ochrany, přičemž v první zóně je režim nejpřísnější. Režim v jednotlivých zónách CHKO je stanoven bližšími ochrannými podmínkami ve zřizovacím předpise a dále je také upraven základními ochrannými podmínkami pro I. a II. zónu v ZOPK.
5. Klidová území národních parků jsou území s omezeným pohybem osob z důvodů umožnění nerušeného vývoje ekosystémů nebo jeho složek, které jsou citlivé na nadměrný pohyb osob a rušivé vlivy s tím spojené. Platí zde zákaz pohybu mimo cesty vyhrazené orgánem ochrany přírody (s výjimkou v zákoně vyjmenovaných osob). Klidové území je vyhlášeno ministerstvem formou opatření obecné povahy a jeho hranice je vyznačena v terénu.
6. K ochraně ZCHÚ před vnějšími nepříznivými vlivy lze vyhlásit ochranné pásmo. Ochranná pásma mohou mít všechna ZCHÚ s výjimkou CHKO. Ochranné pásmo je vyhlášeno zřizovacím předpisem. Pokud se týká maloplošných ZCHÚ (NPR, NPP, PR a PP), pokud nemají vyhlášené ochranné pásmo či není výslovně stanoveno, že ochranné pásmo nemají, mají ochranné pásmo „ze zákona“ - jedná se o území do vzdálenosti 50 metrů od hranice ZCHÚ. V ochranném pásmu jsou stanoveny činnosti, které jsou vázány na předchozí souhlas orgánu ochrany přírody. Správní úkon je zahrnut do JES.
7. Zákon upravuje ještě další nástroje ochrany ZCHÚ, týkající se pouze některých území. Jsou jimi omezení při hospodaření v lesích (národní parky, NPR), omezení při výkonu práva myslivosti a rybářství (národní parky, NPR a PR), regulace hospodaření na zemědělských pozemcích (národní parky) a omezení zcizitelnosti pozemků ve vlastnictví státu (národní parky, NPR, NPP, PR a PP) a předkupní právo státu (národní parky, NPR a NPP).

Záměry vyžadující JES, společné rozhodnutí podle §83 ZOPK:

Správní úkony vydávané orgány ochrany přírody **ve zvláště chráněných územích nejsou integrovány do JES**. V těchto nejcennějších územích ochrany přírody (v nichž vykonávají státní správu i management speciální orgány ochrany přírody) je pro účely povolení záměru **nezbytné společné rozhodnutí** (§83 ZOPK) příslušného orgánu ochrany přírody, tj. Agentury ochrany přírody a krajiny ČR (v CHKO, NPR a NPP), správ národních parků (v NP) a krajských úřadů (v PR, PP a EVL a PO mimo ZCHÚ). V tomto rozhodnutí jsou na území národních parků nově zahrnuty i otázky ochrany zemědělské půdy a lesa. K tomu, aby záměr podléhal vydání společného rozhodnutí, postačí, nachází-li se ve zvláště chráněném území, evropsky významné lokalitě nebo ptačí oblasti jakákoliv jeho část.

6. Co tvoří a jak je zajištěna ochrana území Natura 2000?

Definice: Natura 2000 je (§ 3 odst. 1 písm. r) celistvá evropská soustava území se stanoveným stupněm ochrany, která umožňuje zachovat typy evropských stanovišť a stanoviště evropsky významných druhů v jejich přirozeném areálu rozšíření v příznivém stavu anebo umožní příznivý stav obnovit. Vymezuje se v celé EU na základě jednotných kritérií.

Vytváření soustavy Natura 2000 a její ochrana je upravena v části čtvrté zákona, která je těžištěm transpozice směrnice o stanovištích (Směrnice Rady 92/43/EHS o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin) a transpozice části směrnice o ptácích (původně Směrnice Rady 79/409/EHS, nyní Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/147/ES o ochraně volně žijících ptáků).

Na území České republiky je Natura 2000 tvořena vymezenými ptačími oblastmi a vyhlášenými evropsky významnými lokalitami (dále EVL).

Ptačí oblasti

První ze dvou typů chráněných území soustavy Natura 2000, nejvhodnější pro ochranu z hlediska výskytu, stavu a početnosti populací druhů ptáků vyskytujících se na území ČR, které dle směrnice o ptácích vyžadují územní ochranu stanovišť (§ 45e odst. 1).

Druhy a počty ptáků, pro které se vymezuje ptačí oblast, stanoví nařízení vlády č. 51/2005 Sb. Jedná se o druhy přílohy I směrnice o ptácích a pravidelně se vyskytující stěhovavé druhy ptáků.

Každá ptačí oblast se vymezuje vlastním nařízením vlády, které obsahuje vymezení cíle a předmětu ochrany, tj. konkrétně určený druh/druhy ptáků a jejich biotop, dále vymezení území ptačí oblasti a stanovení činností, které jsou v tomto území vázány na předchozí souhlas orgánu ochrany přírody. Takto je v ČR vymezeno 41 ptačích oblastí.

Nástroje ochrany:

- Činnosti, které jsou vázány na předchozí souhlas orgánu ochrany přírody. Případný souhlas je udělován ve správním řízení.
- Možnost uzavření dohody (§ 45e odst. 4) mezi vlastníkem (nájemcem) pozemků a orgánem ochrany přírody o způsobu hospodaření (jde o veřejnoprávní smlouvu). Pak není třeba žádat předchozí souhlas orgánu ochrany přírody.
- Hodnocení koncepcí a záměrů v případě, že mohou významně ovlivnit předmět ochrany nebo celistvost území ptačí oblasti (§ 45h a § 45i, viz dále).
- MŽP zajišťuje v případě potřeby zpracování souhrnu doporučených opatření pro ptačí oblast. Na základě analýzy stavu PO navrhuje SDO opatření k zachování příznivého stavu populací ptačích druhů, které jsou předmětem ochrany a jejich biotopu. Jde o odborný koncepční materiál, který je základním východiskem pro provádění péče o předmět ochrany ptačí oblasti.

Evropsky významné lokality, dále EVL

Definice: EVL je druhým typem chráněného území soustavy Natura 2000, v rámci něhož jsou chráněny typy evropských (přírodních) stanovišť a evropsky významné druhy. Ty jsou stanoveny vyhláškou č. 166/2005 Sb., resp. přílohou I a II směrnice o stanovištích.

EVL slouží k zachování nebo obnově příznivého stavu alespoň jednoho typu evropského stanoviště nebo jednoho evropsky významného druhu nebo k udržení biologické rozmanitosti biogeografické oblasti (§ 45a odst. 1).

- EVL jsou nejprve zařazeny nařízením vlády do národního seznamu (§ 45a odst. 2). Národní seznam vyhláší vláda ČR nařízením vlády; obsahuje u každého EVL název a kód lokality, její územní vymezení, stanovení biogeografické oblasti (v ČR kontinentální či panonská), stanovení předmětu/předmětů ochrany, určení, zda se jedná o prioritní předmět ochrany a stanovení způsobu, jakým území bude případně chráněno dle části třetí ZOPK (celé nebo jeho část) – v případě, že již není součástí ZCHÚ či jeho ochranného pásma.
- V návaznosti na tento krok jsou takto vyhlášené EVL předkládány Komisi k zařazení do Evropského seznamu.
- Poté, co Komise svým rozhodnutím EVL z národního seznamu přijme do evropského seznamu příslušné biogeografické oblasti, vydá vláda nařízení o zařazení EVL do evropského seznamu (§ 45c odst. 1). V současné době je na území ČR takto vyhlášeno 1112 lokalit.

Způsob ochrany EVL:

- EVL zařazené do národního seznamu požívají předběžnou ochranu podle § 45b (až do zařazení do evropského seznamu) – je zakázáno jejich poškozování. Území lze hospodářsky využívat v souladu s právními předpisy.
- EVL zařazené do evropského seznamu jsou chráněny:
 1. Základní ochranou – jsou chráněny před poškozováním a ničením. Využívat je lze pouze tak, aby nedošlo k závažnému nebo nevratnému poškození nebo zničení evropsky významného stanoviště nebo stanoviště evropsky významného druhu anebo nebyla narušena jejich celistvost. K zásahům, které by mohly tyto důsledky způsobit si musí ten, kdo je zamýšlí, opatřit souhlas orgánu ochrany přírody (§ 45c odst. 2).
 2. Smluvní ochranou – povinnost orgánu ochrany přírody vlastníkům nabídnout uzavření veřejnoprávní smlouvy podle § 39 ZOPK
 3. Formou vyhlášení ZCHÚ a jejich ochranných pásem (§ 45c odst. 4), a to v kategorii, která je stanovena v národním seznamu (na celém území EVL či její části).
- Ochrana spočívá též v hodnocení koncepcí a záměrů, které by mohly mít významný vliv na předmět ochrany nebo celistvost EVL (§ 45h a § 45i, viz dále).
- MŽP zajišťuje zpracování souhrnu doporučených opatření pro EVL, který je koncepčním odborným materiálem obsahujícím zejm. návrh optimální péče o EVL na základě analýzy stavu území.

Hodnocení důsledků koncepcí a záměrů na EVL a ptačí oblasti (§ 45h a 45i)

Jakákoli koncepce či jakýkoli záměr, který může samostatně či ve spojení s jinými mít významný vliv na EVL nebo ptačí oblast podléhá hodnocení vlivů. Hodnotí se vliv na celistvost a vliv na předměty ochrany.

Ten, kdo takový záměr zamýšlí, ten, kdo pořizuje takovou koncepci, musí návrh záměru či koncepce předložit orgánu ochrany přírody ke stanovisku (§ 45i odst. 1). Jestliže orgán ochrany přírody (KÚ, Agentura, správa NP, újezdní úřad) významný vliv nevyloučí, musí být koncepce nebo záměr posouzen postupem podle zákona č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí – minimálně je v takovém případě vždy prováděno zjišťovací řízení. Součástí procesu podle zákona o posuzování vlivů na životní prostředí je v takovém případě i posouzení vlivu na předměty ochrany a celistvost EVL a PO (tzv. naturové hodnocení) provedené autorizovanou osobou (autorizace podle § 45j ZOPK, nikoli podle zák. č. 100/2001 Sb.), a to v případě záměru již ve fázi Oznámení, v případě koncepce ve fázi Vyhodnocení koncepce. Naturové hodnocení je jedním z podkladů vydání závazného stanoviska EIA k záměru či stanoviska EIA ke koncepci a jeho závěry jsou v těchto stanoviscích reflektovány, vč. návrhu opatření k eliminaci či zmírnění vlivů záměru či koncepce.

V případě, že tímto tzv. naturovým hodnocením je shledán významný negativní vliv, je předkladatel povinen zpracovat varianty záměru/koncepce (§ 45i odst. 2). Z uvedených variant je možné (§ 45i odst. 4 a násl.) povolit (schválit) pouze variantu, která nebude mít negativní vliv anebo variantu s nejmenším negativním vlivem – a to pouze z naléhavých důvodů převažujícího veřejného zájmu a až po uložení kompenzačních opatření.

Kompenzační opatření = opatření nezbytná pro zajištění celkové soudržnosti soustavy ptačích oblastí a evropsky významných lokalit. Pokud se týká koncepce, musí být kompenzační opatření zahrnuta přímo do této koncepce před jejím schválením, pokud se týká záměru, stanoví kompenzační opatření rozhodnutím orgánu ochrany přírody. Tato kompenzační opatření musí být zajištěna před realizací záměru.

Záměry vyžadující JES, společné rozhodnutí podle § 83 ZOPK:

Správní úkony vydávané orgány ochrany přírody **v evropsky významných lokalitách a v ptačích oblastech nejsou integrovány do JES**. V těchto nejcennějších územích ochrany přírody (v nichž vykonávají státní správu i management speciální orgány ochrany přírody) je pro účely povolení záměru **nezbytné společné rozhodnutí** (§ 83 ZOPK) příslušného orgánu ochrany přírody, tj. Agentury ochrany přírody a krajiny ČR (v CHKO, NPR a NPP), správ národních parků (v NP) a krajských úřadů (v PR, PP a EVL a PO mimo ZCHÚ). V tomto rozhodnutí jsou na území národních parků nově zahrnuty i otázky ochrany zemědělské půdy a lesa. K tomu, aby záměr podléhal vydání společného rozhodnutí, postačí, nachází-li se v evropsky významné lokalitě nebo ptačí oblasti jakákoliv jeho část.

7. Jaký je význam zvláštní druhové ochrany rostlin a živočichů, stupně ohrožení a nástroje ochrany?

Obecná druhová ochrana, tedy ochrana populací všech rostlin a živočichů, je doplněna ochranou zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů, kde je předmětem ochrany každý jedinec takto chráněného druhu. Ohroženým, vzácným, vědecky nebo kulturně velmi významným druhům rostlin a živočichů je poskytována zvláštní ochrana, a to formou zákonných zákazů činností.

Zvláště chráněné druhy rostlin a živočichů jsou podle stupně ohrožení rozděleny do tří kategorií: druhy kriticky ohrožené, druhy silně ohrožené a druhy ohrožené. Seznam je obsažen v příloze II. a III. vyhl. MŽP č. 395/1992 Sb. Seznam není z pohledu současného poznání aktuální (je původní z roku 1992, pouze v roce 2006 byly doplněny druhy ze směrnice o stanovištích), nicméně i přes to platný.

Stejně jako zvláště chráněný živočich nebo rostlina je chráněn i mrtvý jedinec tohoto druhu, jeho část nebo výrobek z něho, u něhož je patrné, že je vyroben z částí takového živočicha nebo rostliny (§ 48 odst. 4).

Zvláště chráněné rostliny (§ 49)

Základní podmínky ochrany: rostliny jsou chráněny ve všech vývojových stádiích, jsou chráněny všechny části, chráněn je biotop.

Je zakázáno: rostliny sbírat, trhat, vykopávat, poškozovat, ničit nebo jinak rušit ve vývoji. Dále je zakázáno je držet, pěstovat, dopravovat, prodávat, nabízet k prodeji (obchodní činnosti).

Ochrana se neaplikuje při běžném obhospodařování kultur (jen u kategorie ohrožených druhů), při pěstování v kulturách získaných povoleným způsobem a v případě, že pocházejí z dovozu a nejsou předmětem mezinárodní ochrany (zejména CITES).

Pokud se týká běžného obhospodařování pozemků s výskytem silně a kriticky ohrožených druhů, může orgán ochrany přírody s vlastníkem (nájemcem) uzavřít dohodu o způsobu hospodaření. Jde o veřejnoprávní smlouvu subordinační podle správního řádu.

Za běžné obhospodařování se nepovažují změny hydrologických půdních poměrů, půdního povrchu, chemických vlastností prostředí. Při lesnickém hospodaření se považují za běžné hospodaření zásahy, které byly schváleny v LHP (tedy i např. narušení půdního povrchu apod. a určující je právě obsah LHP schválený na základě stanoviska orgánu ochrany přírody - není-li v něm blíže specifikováno, je za běžné hospodaření možné považovat pouze obvyklé způsoby těžby a přibližování dřeva či obnovy porostů, nikoli již intenzivní postupy jako je např. plošná příprava půdy).

Zvláště chránění živočichové (§ 50)

Základní ochranné podmínky živočichů: živočiši jsou chráněni ve všech svých vývojových stádiích, je chráněn jejich biotop, jejich přirozená i umělá sídla.

Je zakázáno: škodlivě zasahovat do přirozeného vývoje ZCH živočichů, zejména je chytat, chovat v zajetí, rušit, zraňovat nebo usmrcovat. Dále je zakázáno sbírat, ničit, poškozovat a přemísťovat jejich vývojová stádia nebo jimi užívaná sídla.

Zákaz obchodních činností: držet, chovat, dopravovat, prodávat, vyměňovat, nabízet za účelem prodeje nebo výměny.

Zákazy se nevztahují kategorie ohrožených druhů, pokud je zásah do přirozeného vývoje nezbytný:

- pro běžného obhospodařování
- z hygienických důvodů
- z důvodu ochrany veřejného zdraví
- z důvodu veřejné bezpečnosti
- z důvodu bezpečnosti leteckého provozu

Ke způsobu a době zásahu je třeba předchozí stanovisko orgánu ochrany přírody. U ptáků se uplatní režim podle § 5b.

Výjimky ze zákonných zákazů (§ 56) správní úkon zahrnutý do JES

Ze zákonných zákazů daných k ochraně zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů lze podle § 56 povolit výjimku.

Dva režimy:

1. pro zvláště chráněné druhy, které jsou současně chráněné v zájmu EU (týká se všech zvláště chráněných druhů ptáků + druhů uvedených v příloze II., IV. a V. směrnice o stanovištích)
2. ostatní zvláště chráněné druhy (tj. druhy chráněné „jen“ českou legislativou)

Podmínky povolení výjimky:

Vždy se uplatní podmínka existence převažujícího veřejného zájmu nad zájmy ochrany přírody anebo v zájmu ochrany přírody.

U druhů chráněných v zájmu EU (ad 1.) jsou dány další podmínky: musí být dán důvod vypočtený v zákoně (§ 56/2) + splněna podmínka, že neexistuje jiné uspokojivé řešení + splněna podmínka, že povolovaná činnost neovlivní dosažení či udržení příznivého stavu druhu z hlediska ochrany.

Formy správního aktu: rozhodnutí, opatření obecné povahy, veřejnoprávní smlouva.

O povolení výjimky je rozhodováno ve správním řízení zahájeném na žádost toho, kdo chce zásah realizovat. Pokud se povolovaná výjimka týká blíže neurčeného okruhu osob, lze jí povolit opatřením obecné povahy. Na místo povolení výjimky lze ve vymezených případech uzavřít dohodu s fyzickými či právními osobami (veřejnoprávní smlouvu).

Všechny formy správních aktů o povolení výjimky musí obsahovat specifikace druhů, jejich počty, prostředky a způsoby zásahu, podmínky časové a místní, způsob kontroly a stanovení povinnosti zpětného oznámení rozsahu realizovaného jednání.

Ochrana zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů je zajišťována též ochranou území, kde se nalézají jejich stanoviště, a to zejména ochranou VKP (v obecně chráněné krajině) a zvláštní území ochranou. NPP a PP zajišťují ochranu jednotlivých fenoménů, a zvláště chráněné druhy rostlin a živočichů mohou být přímo předmětem

ochrany těchto ZCHÚ. Ostatní kategorie ZCHÚ chrání přirozené nebo přírodě blízké ekosystémy, kterých jsou zvláště chráněné druhy součástí. Zásadní význam pro druhovou ochranu má též soustava Natura 2000 (viz otázka č. 6), a to prostřednictvím ochrany přírodních (přírodě blízkých) společenstev jako biotopů druhů, či přímo ochranou druhů evropsky významných.

Záchranné programy (§ 52)

Jde o soubory opatření vedoucích k zamezení extinkce, obnově a stabilizaci populace ohrožených druhů aktuálně ohrožených vyhynutím (nebo druhů vymizelých). Jedná se o odborně náročné projekty s postupy upravenými doporučujícími dokumenty IUCN a Stálého výboru Bernské úmluvy. Programy schvaluje MŽP a jsou realizovány za účasti všech orgánů ochrany přírody (odborný podklad pro úřední činnost i praktický management).

Každý program obsahuje komplex opatření *in situ* (ochrana biotopů, obnova vhodných stanovišť, odstraňování rizikových faktorů) a může obsahovat i opatření *ex situ* (záchranné chovy a vypouštění do přírody, event. pěstování v kultuře a vysazování). Součástí je podrobný monitoring populací a účinnosti realizovaných opatření.

Záchranné programy: perlorodka říční, sysel obecný, užovka stromová, hnědásek osikový, sýček obecný, krásek dubový, rak kamenáč, rdest dlouholistý, matizna bahenní, hořeček mnohotvarý český, hvozdík písečný český, koniklec otevřený, hořeček nahořklý a hořeček drsný Sturmuš, zvonovec liliolistý.

Obdobný charakter jako záchranné programy mají programy péče – koncepční, legislativně neupravený materiál zajišťující dlouhodobou ochranu druhu, který není bezprostředně ohrožen, ale jeho výskyt může být v konfliktu se zájmy člověka (vydra říční, bobr evropský, vlk obecný).

Podrobnosti o záchranných programech a programech péče na www.zachranneprogramy.cz

8. Jak je právními předpisy upravena oblast regulace obchodu s ohroženými druhy (CITES)?

Mezinárodní obchod s ohroženými druhy rostlin a živočichů se nemalou měrou podílí na celosvětovém poklesu druhové pestrosti a na hrozbě vyhynutím u řady druhů. Proto se státy rozhodly pro mezinárodní kontrolu a regulaci tohoto obchodu.

Úmluva o mezinárodních obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin – CITES

Je podle místa uzavření v roce 1973 nazývána též Washingtonská úmluva. ČR se stala stranou úmluvy v roce 1992.

Účelem úmluvy je:

- regulovat a monitorovat mezinárodní obchod s vybranými živočichy a rostlinami
- postavit mezinárodní obchod pod společnou kontrolu všech zemí
- zajistit, že mezinárodní obchod neohrozí přežití populací fauny a flóry v přírodě

Za „obchod“ je považován jakýkoli vývoz a dovoz chráněných organismů – rostlin a živočichů i jejich částí a výrobků z nich. V rámci principu předběžné opatrnosti se kontrolují všechny exempláře chráněného taxonu. „Exemplářem“ je rostlina nebo živočich (živý i mrtvý), jakákoli část rostliny či živočicha a věc nebo výrobek, který v názvu nebo jinak deklaruje, že obsahuje chráněný druh.

Předmětem ochrany CITES je cca 5 tisíc druhů živočichů a cca 30 tis. druhů rostlin.

Podle stupně ohrožení v přírodě jsou druhy rozděleny do tří kategorií (tří příloh):

- CITES I – druhy přímo ohrožené vyhynutím – mezinárodní obchod je prakticky zakázán, lze povolit výjimky za skutečně výjimečných okolností, využití pro komerční účely je zakázáno. Za přísných podmínek lze vydat vývozní a dovozní povolení.
- CITES II – potenciálně ohrožené druhy; jejich situace v přírodě není kritická, ale jsou potenciálně ohroženy. Obchod s nimi není zakázán, ale je regulován. Sem náleží i druhy, obchod s nimiž by mohl ohrozit jiné druhy (nebezpečí záměny). K vývozu je třeba vývozní povolení. Vývozní země musí vyhodnotit, zda vývoz neohrozí přežití druhu, zda je exemplář získán zákonným způsobem a zabezpečení exempláře při přepravě.
- CITES III – do přílohy III zařazují druhy smluvní strany, chránění tak druh na svém území a požadují spolupráci ostatních zemí při kontrole obchodu. Země, která do seznamu druh zařadila, vydává vývozní povolení, jiná země vývozu vydává potvrzení o původu exempláře.

Úprava v EU a v České republice

Regulace mezinárodního obchodu ohroženými druhy rostlin a živočichů je v rámci EU upravena nařízením Rady (ES) č. 338/97 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi, které je v ČR přímo použitelné od vstupu ČR do EU (od 1. 5. 2004) a dalšími prováděcími předpisy EU (nařízeními

Komise). V mnoha ohledech jde o přísnější a podrobnější úpravu, nežli je ve Washingtonské úmluvě.

Rostliny a živočichy dělí tato úprava do čtyř skupin – seznamy v přílohách A, B, C a D.

- Příloha A – druhy přímo ohrožené vyhynutím – tj. druhy z přílohy CITES I + některé druhy z přílohy CITES II a III, které mohou být předmětem zvýšené poptávky + druhy chráněné na území členských států.
- Příloha B – zbývající druhy z přílohy CITES II, některé druhy z přílohy CITES III + další druhy ohrožující ekologickou stabilitu (invazní, např. želva nádherná)
- Příloha C – zbývající druhy z přílohy CITES III
- Příloha D – druhy nezahrnuté do příloh CITES, kde EU monitoruje dovoz na své území, zpravidla pro velký objem dovozu na území EU.

Regulace:

- Obchod se třetími zeměmi: míra regulace je odlišná podle toho, do které přílohy A, B, C nebo D jsou druhy zařazeny. Obchod je možný pouze přes vymezené hraniční celní úřady. Vývoz: exempláře přílohy A a B – je třeba vývozní a dovozní povolení, exempláře přílohy C – země vývozu vydává vývozní povolení.
- Obchod v rámci EU: (uvnitř členského státu, mezi členskými státy). Zákaz obchodních činností s exempláři přílohy A, možnost povolení výjimky (např. u jedinců odchovaných v zajetí, pro vědecké účely). S exempláři z ostatních příloh je obchod volný, pokud jde o exempláře získané legálně.
- K přemístění v rámci EU u exemplářů z přílohy A je třeba povolení k přemístění, u ostatních volné.

V České republice je regulace upravena přímo použitelnými nařízeními EU + úprava v zákoně č. **100/2004 Sb.**, o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů (zákon o obchodování s ohroženými druhy). Úprava se vztahuje na exempláře, mláďata tuleňů, regulované kožešiny a výrobky z velryb. (+ prováděcí vyhláška).

Vybraná ustanovení zákona č. 100/2004 Sb.

- Povinnost prodávajícího informovat kupujícího, že se jedná o exemplář CITES
- Povinná registrace některých exemplářů v ČR – týká se exemplářů přímo ohrožených vyhynutím + dalších, o kterých to stanoví prováděcí vyhláška. Vlastníci a držitelé mají povinnost exemplář zaregistrovat u správního orgánu – krajský úřad. Jde o povinnost vlastníka či dlouhodobého držitele, registrace platí pouze na území ČR. Registrace je akt evidence, tedy mimo správní řízení.
- Registrované exempláře musí být nezaměnitelně označeny nesnímatelnou značkou (bezešvý kroužek, transpondér), s výjimkou případů, kdy by to způsobilo zdravotní potíže
- Kdo drží, chová, pěstuje, přepravuje, prodává, vyměňuje, zpracovává ... je povinen na výzvu inspekce nebo celního úřadu prokázat původ exempláře.

- Výkonný orgán CITES – MŽP (vydává vývozní a dovozní povolení, povolení k přemístění). Další výkonné orgány: krajské úřady (registrace, výjimky ze zákazu obchodních činností).
- Vědecký orgán CITES – Agentura ochrany přírody a krajiny ČR – vydává odborná stanoviska
- Kontrolní orgány CITES – ČIŽP, celní úřady, orgány veterinární správy

9. Jaké jsou možnosti náhrad ekonomických škod v oblasti ochrany přírody a krajiny, jaké jsou možnosti odstranění následků neoprávněných zásahů podle zákona o ochraně přírody a krajiny, jak je upravena odpovědnost za protiprávní jednání a prevence škodlivých zásahů?

Ochrana přírody a krajiny je veřejným zájmem a každý při užívání přírody a krajiny je povinen strpět omezení, která ze zákona vyplývají. Nejvýrazněji jsou omezení vlastníci nemovitostí, ale nezbytná omezení dopadají i na další uživatele krajiny.

Náhrada za ztížení zemědělského nebo lesního hospodaření

Zákon přiznává v souladu s čl. 11 Listiny za omezení výkonu vlastnického práva ve specifikovaných případech finanční náhradu. Podle § 58 ZOPK přísluší náhrada újmy vlastníku či nájemci

- zemědělské půdy
- lesních pozemků
- rybníka s chovem ryb nebo vodní drůbeže

pokud mu újma (ztráta na produkci) vznikne nebo trvá v důsledku omezení

- které vyplývá přímo ze zákona z části třetí až páté (včetně prováděcích předpisů)
- které vznikne jako důsledek rozhodnutí (souhlasu, závazného stanoviska) vydaného orgánem ochrany přírody podle ZOPK
- které vyplývá z opatření v plánech ÚSES

Újma se hradí v penězích – vlastníkovi (event. nájemci, vlastník má přednost). O náhradu je třeba písemně požádat do tří měsíců za uplynulý kalendářní rok, v němž újma vznikla nebo trvá, jinak nárok zaniká. Výši škody je třeba doložit povinnými doklady. Náležitosti žádosti a způsoby stanovení výše náhrady upravují dvě prováděcí vyhlášky. Žádost o náhradu újmy je třeba uplatnit u Agentury, pouze na území národních parků a jejich ochranných pásem se uplatní u správy NP. Na náhradu jsou započtena jiná plnění, tj. náhrada se snižuje o příspěvky poskytnuté podle § 69 ZOPK a o náhrady poskytnuté podle lesního zákona a jeho prováděcích předpisů. Náhrada je poskytována ze st. rozpočtu. Jde o soukromoprávní nárok, v případě, že není náhrada poskytnuta, je na žadateli, aby se obrátil na civilní soud.

Náhrada škody způsobená vybranými zvláště chráněnými živočichy je upravena zákonem č. 115/2000 Sb. Týká se pouze těchto zvláště chráněných živočichů:

- bobr evropský
- vydra říční
- medvěd hnědý
- rys ostrovid
- vlk obecný
- los evropský

Kormorán velký od roku 2013 není zvláště chráněným druhem, přesto je škoda kormorány působená hrazena na základě opakovaného prodlužování přechodných ustanovení zákona.

Hradí se škoda na zdraví nebo životě, na vypočtených domestikovaných zvířatech, psech, rybách, včelstvech a včelařských zařízeních, nesklizených polních plodinách, trvalých porostech a na uzavřených objektech za podmínky, že je prokazatelně způsobena některým z vyjmenovaných zvláště chráněných druhů. Hospodářská zvířata (skot, ovce, kozy apod.) musí být v době vzniku škody umístěny v uzavřených objektech anebo v elektrickém ohradníku, pokud jsou mimo, pak musí být pod dohledem fyzické osoby anebo pasteveckého psa.

Poškozený musí vznik škody oznámit orgánu ochrany přírody příslušnému podle místa vzniku škody (ORP, správa NP, Agentura) do 48 hodin od zjištění. Tento orgán provede místní šetření a o zjištěních sepíše protokol a zajistí důkazy. Poškozený o náhradu škody žádá krajský úřad (vždy, i když škoda vznikla na území velkoplošných ZCHÚ) nejpozději ve lhůtách stanovených zákonem (na zdraví 2 roky, na domestikovaných zvířatech, psech, rybách a včelstvech do 10 dnů ode dne, kdy se o škodě dozví, nejpozději do 6 měsíců od jejího vzniku). Při nedodržení lhůty nárok zaniká. Způsob výpočtu výše škody stanoví prováděcí vyhláška. Jde o nárok soukromoprávní, není-li požadavku vyhověno, je na poškozeném, aby uplatnil své nároky u soudu – lhůta 1 rok. Finanční prostředky jsou poskytnuty ze státního rozpočtu.

Náhrada za újmu u přechodně chráněné plochy

Podle § 13 ZOPK může orgán ochrany přírody v případě dočasného nebo nepředvídatelného výskytu vzácných či ohrožených druhů, event. z důvodů vědeckých a studijních, vyhlásit na předem stanovenou dobu přechodně chráněnou plochu. Tu prostorově vymezí a stanoví za účelem ochrany předmětu ochrany omezení využívání pozemků. Pokud vlastníkov (event. nájemci) vznikne v důsledku těchto omezení újma nikoli nepatrná, přísluší mu náhrada této újmy, a to od orgánu, který přechodně chráněnou plochu vyhlásil. Výši újmy musí vlastník (nájemce) doložit.

Odstranění následků neoprávněných zásahů

V důsledku neoprávněných zásahů do přírodního prostředí dochází ke vzniku ekologické újmy. Ekologická újma je definována v zákoně o životním prostředí jako ztráta nebo oslabení přirozených funkcí ekosystémů v důsledku poškození jejich složek nebo narušení vnitřních vazeb, a to lidskou činností. Každý, kdo způsobil ekologickou újmu je povinen a) obnovit narušené funkce ekosystému nebo b) funkce nahradit náhradním plněním anebo c) provést náhradu v penězích (není v žádném zákoně konkrétně stanoveno). Ekologickou újmu nelze ztotožnit s materiální škodou, která v důsledku protiprávního jednání může vzniknout třetí osobě (zpravidla vlastníkov pozemku).

Náprava ekologické újmy je upravena v samostatném zákoně č. 167/2008 Sb., o předcházení ekologické újmy a její nápravě. Tato úprava má přednost před složkovými zákony (tedy i před ustanovením § 86 ZOPK), ovšem pouze pokud se týká újmy způsobené provozní činností (ta je v zákoně definována).

Odstranění následků neoprávněných zásahů řeší ZOPK v § 86. Povinnost odstranit takové následky má ten, kdo poškodí, zničí nebo nedovoleně změní část přírody a krajiny, a to uvedením poškozené části přírody do původního stavu, je-li to možné a účelné. O tom rozhodne orgán ochrany přírody (včetně stanovení lhůty pro splnění povinnosti). Pokud uvedení do původního stavu není možné či účelné, orgán ochrany přírody může uložit provedení přiměřených náhradních opatření, jejichž účelem je (byť i zčásti) kompenzovat ekologickou újmu vzniklou nedovoleným jednáním. Jak o navrácení poškozené části přírody do původního stavu, tak i o náhradních opatřeních rozhodují orgány ochrany přírody (ORP, ČIŽP, Agentura, správa NP) ve správním řízení zahájeném z moci úřední.

Mezi opatření k nápravě nedovoleného stavu bývá zařazováno i odebrání nedovoleně držených jedinců zvláště chráněných druhů podle § 89 ZOPK (event. bývá toto opatření označeno jako zvláštní druh trestního postihu podobného ochranným opatřením podle PřesZ). Každý, kdo drží jedince zvláště chráněného druhu rostliny či živočicha anebo obecně chráněného ptáka, je povinen na výzvu orgánu ochrany přírody prokázat jeho zákonný původ (viz § 54 ZOPK). Pokud držitel zákonný původ neprokáže, je orgán ochrany přírody oprávněn takového jedince odebrat. Činí tak faktickým opatřením, které musí stvrdit do 15 dnů správním rozhodnutím, jinak je odebrání neplatné. Odvolání proti rozhodnutí nemá ze zákona odkladný účinek. Nově je od 1.1.2022 stanovena možnost orgánu ochrany přírody odebrat jedince nepůvodního invazního druhu z evropského seznamu, který je držen v rozporu se zákonem.

Odpovědnost za protiprávní jednání (přestupky)

Podmínky vzniku odpovědnosti za protiprávní jednání v ochraně přírody a krajiny (přestupek) jsou stanoveny v zákoně č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich (PřesZ). ZOPK vypočítává skutkové podstaty přestupků fyzických osob v § 87 a skutkové podstaty přestupků právnických osob a podnikajících fyzických osob v § 88 ZOPK. U fyzických osob jde o odpovědnost za zavinění (úmysl, nedbalost), u právnických osob a podnikajících fyzických osob je odpovědnost objektivní, s možností zproštění odpovědnosti za podmínek stanovených v PřesZ. Je třeba upozornit, že u řady přestupků není znakem skutkové podstaty vznik ekologické újmy, tedy faktického poškození chráněných částí přírody. Přestupky fyzických osob jsou podle závažnosti rozděleny do tří odstavců a lze za ně uložit pokutu až do výše 10 tis., 20 tis. a 100 tis. Kč. Za přestupky v ochraně zvláště chráněných rostlin a živočichů, dřevin a památných stromů, pokud byly spáchány v ZCHÚ lze uložit pokutu až dvojnásobnou (§ 87 odst. 5). Přestupky právnických osob a podnikajících fyzických osob jsou rozděleny podle závažnosti do dvou odstavců a lze za ně uložit pokutu až

do výše 1 mil. a 2 mil. Kč. Hlediska pro ukládání trestů (výše pokuty) jsou stanovena v PřesZ. Vedle pokuty lze rozhodnout o propadnutí věci, která byla ke spáchání přestupku užitá anebo kterou pachatel přestupkem získal. Podle přestupkového zákona lze méně závažné přestupky řešit na místo uložené pokuty napomenutím.

Při závažnějším protiprávním jednání se uplatní trestní odpovědnost jak fyzických, tak i právnických osob, a to za trestné činy proti životnímu prostředí podle trestního zákoníku (§ 299 až 301).

Prevence škodlivých zásahů

Je ve veřejném zájmu vzniku poškození částí přírody předcházet; k tomu zákon stanoví řadu administrativněprávních nástrojů. Orgán ochrany přírody může – z důvodů prevence – za zákonem stanovených podmínek omezit anebo přímo zakázat činnost, která by mohla ohrozit nebo poškodit chráněné zájmy. Jde o tyto právní nástroje:

1. Omezení a zákaz činnosti podle § 66 – orgán ochrany přírody je oprávněn stanovit fyzickým i právnickým osobám podmínky pro výkon činnosti, která by mohla způsobit nedovolenou změnu obecně nebo zvláště chráněné části přírody. Pro případ, že by takové omezení nepostačovalo k dosažení účelu, může činnost zakázat. Činí tak správním rozhodnutím, jemuž je ze zákona odňat odkladný účinek odvolání.
Takto nemůže postupovat v případě, že činnost byla pravomocně povolena jiným orgánem ochrany přírody.
2. Omezení nebo zastavení škodlivé činnosti až do doby odstranění jejich nedostatků a příčin může nařídit ČIŽP podle § 80 odst. 2 ZOPK, a to správním rozhodnutím.
3. Pozastavení rušivé činnosti v případě bezprostředního ohrožení zájmů chráněných ZOPK podle § 81 odst. 8 patří mezi oprávnění strážce přírody. Jde o akt neformální povahy, faktický úkon. O svém opatření musí strážce bezodkladně vyrozumět příslušný orgán ochrany přírody a ten opatření potvrdí, změní nebo zruší do 15 dnů – správním rozhodnutím, příslušné jsou ORP, Agentura, správa NP.
4. Omezení činnosti při obecné ochraně rostlin a živočichů (§ 5 odst. 1 ZOPK) – viz otázka č. 4.
5. Omezení vstupu z důvodu ochrany přírody podle § 64 ZOPK. Je zájem, aby krajina byla přístupná a průchozí. Rozsah přístupu do krajiny je upraven v § 63 a v širším rozsahu platí pro lesy v rámci obecného užívání lesů podle lesního zákona. Orgán ochrany přírody je oprávněn, pokud hrozí poškození území národních parků, NPR, NPP, 1. zóny CHKO a jeskyní, zejména nadměrnou návštěvností, omezit nebo zakázat přístup veřejnosti na tato místa. Činí tak opatřením obecné povahy. Omezení či zákaz se vyznačuje na přístupových cestách a na jiných vhodných místech v terénu.
6. Předchozí hodnocení vlivů záměru, koncepce či zásahu podle § 45i ZOPK či § 67 ZOPK, tedy získání informací o významnosti vlivu záměru či koncepce na lokality soustavy Natura 2000 (§ 45h a § 45i ZOPK) či o závažnosti zásahu, který by mohl

ovlivnit zájmy chráněné částí druhou, třetí a pátou ZOPK (§ 67). Tato hodnocení jsou významným podkladem zejm. pro orgán ochrany přírody či jiné orgány veřejné správy.

10. Jak je zajištěna regulace nepůvodních a invazních nepůvodních druhů a jak je tato problematika řešena v české a evropské právní úpravě?

Nepůvodní druhy a především ty, které se stávají invazními, představují z hlediska biodiverzity závažný ohrožující faktor nejen na úrovni EU a jednotlivých členských států, ale také v celosvětovém měřítku (jsou druhým nejvýznamnějším faktorem ohrožujícím biodiverzitu, hned po zaboru a přímém ničení biotopů). Rizika, která invazní nepůvodní druhy představují pro biologickou rozmanitost a související ekosystémové služby, mají různé podoby, včetně dopadů na původní druhy a strukturu a funkci ekosystémů v důsledku změn přírodních stanovišť, predace, konkurence, přenosu nákaz, vytlačení původních druhů ve značné části areálu a genetických účinků křížení. Kromě toho mohou mít invazní nepůvodní druhy také závažný nepříznivý dopad na lidské zdraví a hospodářství. Rizika, která tyto druhy představují, mohou být umocněna intenzivnějším celosvětovým obchodem, dopravou, cestovním ruchem a změnou klimatu.

1. Evropská právní úprava

Právní úprava v oblasti invazních nepůvodních druhů je obsažena v **nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1143/2014o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů** (dále též jen nařízení o invazních druzích). Nařízení se vztahuje na invazní nepůvodní druhy s významným dopadem na Evropskou unii, tedy druhy jejíž nepříznivý dopad je považován za takový, že vyžaduje koordinovanou činnost na úrovni EU. Tyto druhy jsou stanoveny v tzv. „unijním seznamu“. Na unijním seznamu je zařazeno aktuálně 88 druhů, přičemž seznam je průběžně aktualizován (více zde: <https://invaznidruhy.nature.cz/>). Pro druhy zařazené na seznamu jsou nařízením o invazních druzích stanoveny zákazy jejich uvolňování do životního prostředí, dovozu nebo převážení na území EU, držení, chovu nebo pěstování a uvádění na trh.

Členské státy jsou na základě nařízení o invazních druzích dále povinny zajišťovat sledování výskytu invazních druhů z unijního seznamu. V případě tzv. včasného zjištění zajistí jejich eradikaci (např. výskyt sršně asijské) a pokud nelze provést, zajistí alespoň izolaci a prevenci dalšího šíření. Nebo regulaci v případě již značně rozšířeného druhu (např. bolševník velkolepý, pajasan žláznatý, nutrie říční, mýval severní, střevlička východní aj.) je povinností zajistit regulaci přiměřenou dopadům druhu. Povinností členských států je také zpracovat na základě komplexní analýzy způsobů nezáměrného šíření druhů akční plán zaměřený na omezení prioritních způsobů tohoto šíření.

Využívání nepůvodních druhů specificky v oblasti akvakultury, tedy hospodářské produkce ryb či dalších vodních organismů (v našich podmínkách zejm. rybníkářství), je specificky upraveno **nařízením Rady (ES) č. 708/2007 Sb. o používání cizích a místně se nevyskytujících druhů v akvakultuře** (dále jako nařízení o cizích

druzích v akvakultuře). Cílem tohoto nařízení je přispět k dlouhodobě udržitelnému rozvoji odvětví akvakultury tím, že bude ve vztahu k cizím a místně se nevyskytujícím druhům zajištěno posouzení a minimalizace možných vlivů na biologickou rozmanitost, na přírodní stanoviště nebo jiné druhy. Nařízení o cizích druzích v akvakultuře proto vymezuje podrobně postup pro povolování vysazování či přemísťování (souhrnně označováno nařízením jako „přesuny“) cizích a místně se nevyskytujících druhů v rámci jejich použití v akvakultuře. Specifický režim stanovuje pro tzv. uzavřená zařízení akvakultury a z nezbytnosti povolování vyjímá vybrané dlouhodoběji využívané druhy ryb (vyjmenované v příloze IV nařízení - např. pstruha duhového, amura bílého nebo kapra obecného).

2. Česká právní úprava

Přestože obě uvedená nařízení jsou přímo použitelným evropským právním předpisem, za účelem určení kompetencí, procesních a sankčních postupů vznikl a k 1. 1. 2022 nabyt účinnosti zákon č. 364/2021 Sb. Jeho stěžejní částí je novela zákona o ochraně přírody a krajiny, ale zasahuje také do souvisejících 6 právních předpisů: zákona o myslivosti, lesního zákona nebo zákona o rybářství, zákona na ochranu zvířat proti týrání, vodního zákona nebo zákona o rostlinolékařské péči. Nařízení a česká úprava jsou komplementární a v praxi je třeba pracovat s oběma právními dokumenty zároveň.

ZOPK v kombinaci s oběma nařízeními stanovuje:

- **Postup při provádění nařízení o cizích druzích v akvakultuře (§ 13a, 13b a 13c)**

Ve vztahu k nařízení o cizích druzích v akvakultuře ZOPK doplňuje pouze procesní podrobnosti, základem jsou ustanovení samotného nařízení velmi úzce zaměřeného na sektor akvakultury (hospodářské produkce ryb či dalších vodních organismů). Zákonem je upraven postup vydání povolení včetně všech eventualit, jako je rozhodnutí o karanténě nebo o pokusném vypuštění. Jde-li o hospodářské využití cizích (nepůvodních) druhů ryb aj. vodních organismů postupuje se vždy dle tohoto nařízení (jde o zvláštní úpravu vůči ustanovení o nepůvodních druzích v § 5 ZOPK). Povolení k použití cizích (nepůvodních) druhů v akvakultuře není třeba pro druhy uvedené v příloze IV nařízení o cizích druzích v akvakultuře. Tato „výjimka“ pro rybí druhy z přílohy IV nařízení však nemá vliv na podmínky stanovené k ochraně zvláště chráněných území a zákazy povolování a rozšiřování nepůvodních druhů stanovené v rámci územní ochrany, použití těchto druhů je možné pouze na základě výjimky dle § 43 ZOPK.

Provozovatelé akvakultury jsou při využití cizích a místně se nevyskytujících druhů (včetně těch v příloze IV nařízení) povinni přijímat opatření proti případným nepříznivým účinkům na biologickou rozmanitost (druhy, stanoviště a funkce ekosystémů) a pokud tak nečiní může je podle § 13c ZOPK orgán ochrany přírody vyzvat k nápravě, a je-li to nezbytné, provedení opatření uložit rozhodnutím. Současně, pokud dojde k nepředvídaným událostem s nepříznivými účinky na životní

prostředí nebo na původní populace, může orgán ochrany přírody zrušit vydané povolení. Povolení také zaniká v případě zařazení druhu na unijní seznam viz výše.

AOPK ČR je příslušným orgánem ochrany přírody ve vztahu k postupu podle nařízení o akvakultuře a ustanovení § 13a - 13c ZOPK na celém území ČR. Pouze v případě, že by šlo o povolení přesunu s dopadem na sousední stát, vedlo by řízení MŽP.

- **Výjimky ze zákazů dle nařízení o invazních druzích (§ 13d)**

Povolit výjimku ze zákazů držení, chovu, dopravy a dalších (čl. 7 nařízení o invazních druzích) u invazních nepůvodních druhů zařazených na unijní seznam lze pouze pro účely výzkumu, ochrany ex situ a vědecké produkce za účelem léčebných účelů (čl. 8 nařízení). Ve výjimečných případech připouští nařízení o invazních druzích i povolení z důvodu naléhavého veřejného zájmu včetně sociálního a ekonomického charakteru (čl. 9 nařízení), pro tento důvod je nutné získat oprávnění ze strany Evropské komise. Nelze povolit výjimku ze zákazu uvádění na trh a uvolnění do životního prostředí. Jako součást žádosti o výjimku musí subjekty zpracovat pohotovostní plán, kterým specifikuje, jak naplní podmínky nařízení, např. zabrání úniku jedinců druhů, případně pokud únik nastane, jak jej bude řešit.

Příslušným orgánem pro vydání povolení je MŽP; povolení je vydáváno formou rozhodnutí.

S ohledem na skutečnost, že unijní seznam zahrnuje i druhy ze zájmových chovů (např. želva nádherná), obsahuje nařízení ve vztahu k zakazu držení invazních nepůvodních druhů živočichů přechodné opatření, které umožňuje ponechat si jedince invazních nepůvodních živočichů v zájmovém (nekomerčním) chovu na dožití, za předpokladu zabezpečení opatření proti úniku a vyloučení dalšího rozmnožování. Chovatel je však povinen registrovat držené jedince u AOPK ČR, a to v roční lhůtě od doplnění druhu na unijní seznam. Není-li zájmový chovatel schopen zabezpečit podmínky zabránění úniku a rozmnožování, má možnost jedince předat do zařízení určených MŽP. Chovatel nesmí nechtěné jedince vypustit do volné přírody, to je přestupkem.

- **Opatření pro regulaci a eradikaci druhů unijního seznamu (§ 13g, 13h a 13i)**

Při realizaci opatření proti výskytu invazních nepůvodních druhů rozlišuje nařízení o invazních druzích mezi tzv. včasně (nově) zjištěnými druhy a druhy již značně rozšířenými. V případě včasně zjištěných druhů v členském státu (např. sršeň asijská) nařízení vyžaduje úplné odstranění (eradikaci) jedinců druhu nebo alespoň izolaci jejich výskytu. O stanovení těchto opatření rozhoduje MŽP a provedení opatření je svěřeno AOPK ČR na celém území ČR. V případě již značně rozšířených druhů (např. bolševník velkolepý, netýkavka žláznatá nebo nutrie říční) stanoví cíl aktivit v celorepublikovém měřítku a specifikují vhodné metody regulace či eradikace druhu tzv. zásady regulace, zpracované konkrétně pro každý jednotlivý druh.

Bližší podmínky uplatňování zásad v jednotlivých částech ČR pak stanoví opatření obecné povahy vytvářená a vydávaná krajskými úřady, AOPK ČR a správami NP. Ty v regionálním měřítku určí kde, kdy a jak intenzivně se bude vůči těmto druhům zasahovat.

Zákon stanovuje požadavky na zapojení vlastníků a uživatelů pozemků (včetně uživatelů honiteb či rybářských revírů), kteří se podílejí na provádění opatření v rozsahu běžné péče. Přesahuje-li rozsah potřebného zásahu běžnou péčí o pozemek, je možné získat na provedení finanční příspěvek (dotaci), případně opatření orgán ochrany přírody zajistí sám. V takovém případě je vlastník či uživatel pozemku povinen provedení opatření strpět. Povinností vlastníků a uživatelů pozemků po provedení opatření je postupovat tak, aby nedošlo k opětovnému rozšíření invazního nepůvodního druhu.

- **Prevence nezáměrného šíření invazních nepůvodních druhů (§13f)**

V souladu s nařízením zpracovala ČR analýzu určující prioritní způsoby nezáměrného šíření invazních druhů do a v rámci ČR. Na ni navázal Akční plán pro řešení problematiky prioritních způsobů šíření invazních nepůvodních druhů v České republice, schválený usnesením vlády v červnu 2023. Akční plán stanovuje konkrétní úkoly v oblastech jako je informovanost, metodická a odborná podpora, kontrolní činnost, monitoring nebo výzkum.

- **Ostatní nepůvodní druhy a kříženci (§ 5 odst. 4 - 9)**

Nejedná-li se o invazní nepůvodní druhy na unijním seznamu nebo o použití cizích a místně se nevyskytujících druhů v akvakultuře, postupuje se v případě všech ostatních nepůvodních druhů a kříženců podle § 5 odst. 4 - 9 ZOPK.

Nepůvodními druhy se i pro tyto případy rozumí dle definice v čl. 3 odst. 1 nařízení o invazních druzích „jácíkoli živí jedinci druhu, poddruhu nebo nižšího taxonu živočichů, rostlin, hub nebo mikroorganismů zavlečených nebo vysazených mimo svůj přirozený areál; patří sem všechny části, gamety, semena, vejce nebo propagule těchto druhů, jakož i kříženci, odrůdy či plemena, které mohou přežít a následně se rozmnožovat“.

Záměrné rozšiřování nepůvodních druhů a mezidruhových kříženců do krajiny je podle § 5 odst. 4 a 5 ZOPK možné pouze s povolením orgánu ochrany přírody. Povolení není třeba:

- pokud je v LHP/LHO schváleno zalesňování nepůvodními druhy dřevin - použití nepůvodních druhů dřevin je v těchto případech předmětem stanoviska orgánu ochrany přírody k LHP/LHO dle § 4 odst. 3 ZOPK (zvláštní režim je přitom stanoven pro použití modřínu opadavého a douglasky tisolisté),
- pokud jde o vysazování nepůvodních druhů rostlin nebo kříženců rostlin v zastavěném území obce nebo

- jde o využití vybraných nepůvodních druhů ryb stanovených Nařízením vlády č. 145/2022 Sb. podle zákona o rybářství (např. pstruh duhový, jeseteři, amur bílý a další) v rybářských revírech - k využití těchto druhů vydává orgán ochrany přírody závazné stanovisko v rámci řízení o povolení výkonu rybářského práva dle § 8 odst. 6 zákona o rybářství.

Samostatně je upraveno (stanoveny zákazy) rozšiřování nepůvodních druhů ve zvláště chráněných územích (národní parky, CHKO, NPR a PR).

Současně zákon umožňuje (§ 5 odst. 6 - 9) stanovit opatření k regulaci nepůvodního druhu nebo křížence, je-li to s ohledem na místní dopady na přírodu a krajinu nezbytné. Příkladem využití je regulace lupiny mnoholisté v NP Šumava.

Povolení rozšiřování nepůvodních druhů nebo kříženců do krajiny, stejně jako stanovení opatření k regulaci má formu rozhodnutí nebo (pokud by se týkalo blíže neurčeného okruhu osob) opatření obecné povahy. Příslušnými orgány ochrany přírody jsou ORP. Pokud by se jednalo o křížence zvláště chráněného druhu je příslušný KÚ. Na území ZCHÚ je dle kategorie příslušný KÚ, AOPK ČR nebo správa NP.

11. Jaké jsou orgány ochrany přírody, jaké mají postavení a kompetence?

Orgány vykonávající státní správu na úseku ochrany přírody a krajiny jsou vypočteny v § 75 ZOPK. Jsou jimi:

- obecní úřady
- obecní úřady obcí s rozšířenou působností
- krajské úřady
- Agentura ochrany přírody a krajiny ČR (dále jen „Agentura“)
- správy národních parků
- Česká inspekce životního prostředí
- Ministerstvo životního prostředí
- újezdní úřady a Ministerstvo obrany

System správních orgánů, které vykonávají státní správu na úseku ochrany přírody a krajiny, je poněkud složitější, protože některá území jsou pro svůj význam a přírodní hodnoty vyňata z působnosti orgánů územních samosprávných celků, tedy z působnosti obecních a krajských úřadů, a státní správa v nich je svěřena Agentuře a správám národních parků, které jsou současně i odbornými organizacemi ochrany přírody.

Agentura je zřízena jako správní úřad podřízený ministerstvu zákonem o ochraně přírody a krajiny. Správy národních parků byly zřízeny jako příspěvkové organizace MŽP; jejich úkolem je správa území NP a výkon státní správy ochrany přírody a krajiny (na území NP a jeho ochranného pásma) v rozsahu stanoveném ZOPK. Podle zákona také správy NP hospodaří s lesy a s pozemky určenými k plnění funkcí lesa na území NP. Současně vykonávají též státní správu na úseku ochrany ZPF, myslivosti a rybářství.

Působnosti stanovené krajskému úřadu, obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností a obecnímu úřadu se základním stupněm pověření jsou výkonem přenesené působnosti (§ 90a ZOPK).

Některé působnosti v ochraně přírody a krajiny též vykonává stráž ochrany přírody, resp. strážci jako jednotlivé fyzické osoby. Tyto osoby jsou pověřeny vedle výkonu kontrolní činnosti také ukládat pokuty za přestupky podle ZOPK příkazem na místě (příkazovým blokem) a v případě bezprostředního ohrožení zájmů ochrany přírody a krajiny mohou faktickým opatřením pozastavit rušivou činnost.

Kompetence jednotlivých orgánů ochrany přírody a krajiny

Obecní úřady (§ 76 ZOPK) vykonávají působnosti mimo zvláště chráněná území a jejich ochranná pásma (ovšem s výjimkou chráněných krajinných oblastí, kde působnost vykonávají) a mimo území určené pro obranu státu, a to ve věcech povolování kácení dřevin a rozhodování o náhradní výsadbě. Dále vedou přehledy o účelových komunikacích, stezkách a pěšinách.

Obecním úřadům obcí s rozšířenou působností (§77 ZOPK) byla svěřena většina kompetencí v ochraně přírody a krajiny mimo zvláště chráněná území a jejich ochranná pásma a též mimo území určené pro obranu státu. Zejména registrují významné krajinné prvky a vydávají závazná stanoviska k zásahům, které by mohly vést k poškození, zničení nebo oslabení funkcí VKP (ze zákona), vydávají souhlas ke zřizování a rušení veřejně přístupných účelových komunikací, stezek a pěšin mimo zastavěné území obce (§ 63 odst. 1), rozhodují ve věcech památných stromů (§ 46), rozhodují o odchylném postupu při obecné ochraně ptáků, vydávají povolení k rozšiřování nepůvodních druhů rostlin a živočichů a kříženců do krajiny a vydávají souhlasy ke stavbám a jiným činnostem, které by mohly snížit nebo změnit krajinný ráz. Projednávají přestupky a rozhodují o nápravných opatřeních (§ 86). Jsou oprávněni činnost, která by mohla nedovoleně změnit část přírody, omezit nebo zakázat (§ 66).

Krajské úřady (§77a ZOPK) vykonávají působnost na území kraje, pokud nejde o území národních parků, chráněných krajinných oblastí, národních přírodních rezervací a národních přírodních památek. Zejména vydávají závazná stanoviska ke schválení lesních hospodářských plánů a lesních hospodářských osnov, rozhodují na území přírodních rezervací a přírodních památek a jejich ochranných pásmech, povolují výjimky ze zákazu poškozovat evropsky významné lokality a vydávají souhlasy k činnostem v ptačích oblastech. Vydávají stanoviska k záměrům a koncepcím podle § 45i a ukládají kompenzační opatření. Dále vykonávají působnosti v ochraně zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů (povolují výjimky, uzavírají veřejnoprávní smlouvy). Jsou odvolacím orgánem proti rozhodnutím obecních úřadů, a ORP.

Agentura (§78 ZOPK) vykonává státní správu na území chráněných krajinných oblastí (s výjimkou CHKO Šumava a CHKO Labské pískovce), a to v rozsahu působností obecních úřadů obcí s rozšířenou působností a krajských úřadů, není-li příslušné ministerstvo. Agentura dále vykonává, kromě území národních parků a vojenských újezdů, státní správu ochrany přírody a krajiny na území národních přírodních rezervací a národních přírodních památek a jejich ochranných pásem, není-li příslušné ministerstvo. Uděluje souhlasy, povoluje výjimky a vydává opatření obecné povahy při správě zvláště chráněných území (CHKO, NPR a NPP) a jejich ochranných pásem. Vykonává působnost orgánů ochrany přírody na pozemcích a stavbách, které tvoří

součást objektů důležitých pro obranu státu (mimo vojenské újezdy a mimo území v působnosti správ národních parků).

Správy národních parků (§ 78 ZOPK) vykonávají státní správu ochrany přírody a krajiny na území národních parků v celém rozsahu s výjimkou případů, kdy je příslušné ministerstvo. Na území vojenských újezdů vykonávají státní správu **újezdní úřady a Ministerstvo obrany** (§ 78a ZOPK).

Ministerstvo životního prostředí (§79 a §79a ZOPK) je ústředním orgánem státní správy ochrany přírody a krajiny a vykonává vrchní státní dozor v ochraně přírody a krajiny. Zpracovává koncepce a strategie, zabezpečuje mezinárodní spolupráci v ochraně přírody a plní za ČR povinnosti k evropské Komisi. Řídí činnost Agentury, ČIŽP a správ NP. Vydává prováděcí vyhlášky k zákonu a dále vyhlášky, kterými se vyhlašují NPR a NPP. Zajišťuje zpracování a schvaluje plány péče o NPR, NPP, CHKO a schvaluje zásady péče o národní parky. Zajišťuje zpracování souhrnu doporučených opatření pro EVL a ptačí oblasti. Je odvolacím orgánem proti rozhodnutím vydaným krajskými úřady, Agenturou, správami národních parků a Českou inspekcí životního prostředí.

Česká inspekce životního prostředí vedle kontrolní činnosti, která je hlavním posláním, je oprávněna omezit či zakázat ohrožující činnost, ukládat nápravná opatření a odebírat nedovoleně držené jedince zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů a ptáků. Dále projednává přestupky.

Vydávání JES

Jednotné environmentální stanovisko (JES) zavádí zákon č. 148/2023 Sb., o jednotném environmentálním stanovisku. Jedná se o nástroj procesní **integrace státní správy v oblasti ochrany životního prostředí**. Vydává se ve formě závazného stanoviska podle správního řádu, a to pro

- a) **všechny záměry povolované podle stavebního zákona**, ať už jde o záměry vyžadující EIA nebo záměry ostatní, a
- b) **další záměry, které podléhají posouzení vlivů na životní prostředí** a následně jsou povolovány podle jiného než stavebního zákona, např. zákona horního.

Jednotné environmentální stanovisko se vydává namísto až 26 správních úkonů (jejich seznam je uveden v příloze č. 1 k tomuto metodickému pokynu) obsažených v 9 různých zákonech z oblasti životního prostředí (a nadto v zákoně o pohřebnictví), které mají podle platné a účinné právní úpravy většinou podobu závazného stanoviska, v některých případech však i rozhodnutí či vyjádření. Příslušnými orgány vydávajícími JES jsou v definovaných případech **krajské úřady**, dále **obecní úřady obcí s rozšířenou působností** a u několika typově stanovených záměrů (výslovně uvedených v příloze č. 1 k zákonu o posuzování vlivů na životní prostředí) je k vydání

JES příslušné **Ministerstvo životního prostředí**. Na území vojenských újezdů vydávají JES újezdní úřady.

Do JES nejsou integrovány správní úkony vydávané orgány ochrany přírody **ve zvláště chráněných územích, v evropsky významných lokalitách a v ptačích oblastech**. V těchto nejceněnějších územích ochrany přírody (v nichž vykonávají státní správu i management speciální orgány ochrany přírody) je pro účely povolení záměru **nezbytné společné rozhodnutí** příslušného orgánu ochrany přírody, tj. Agentury ochrany přírody a krajiny ČR (v CHKO, NPR a NPP), správ národních parků (v NP) a krajských úřadů (v PR, PP a EVL a PO mimo ZCHÚ). V tomto rozhodnutí jsou na území národních parků nově zahrnuty i otázky ochrany zemědělské půdy a lesa. K tomu, aby záměr podléhal vydání společného rozhodnutí, postačí, nachází-li se ve zvláště chráněném území, evropsky významné lokalitě nebo ptačí oblasti jakákoliv jeho část.

U záměrů v režimu EIA se JES vydává také, a to buď ve společném procesu s procesem EIA (v takovém případě je jednotné environmentální stanovisko současně stanoviskem EIA) nebo až po vydání stanoviska EIA (volba je zde na žadateli). V každém případě však i zde JES nahrazuje správní úkony vydávané doposud dotčenými orgány samostatně.

JES je podkladem pro rozhodnutí o povolení záměru podle stavebního zákona, resp. (v případě záměrů v režimu EIA) i pro jiná tzv. navazující řízení ve smyslu zákona o posuzování vlivů na životní prostředí (např. pro řízení o povolení činnosti prováděné hornickým způsobem).

Zásadním pozitivem zavedení JES z pohledu žadatele (většinou stavebníka) je koncentrace správních úkonů potřebných pro povolení záměru z hlediska životního prostředí do úkonu jednoho. Namísto několika správních úkonů vydávaných často více orgány působícími na úseku ochrany životního prostředí se vydává pouze jediný správní úkon. Je přitom čistě na žadateli, zda o vydání JES žádá ještě před vedením řízení o povolení záměru podle stavebního zákona, nebo zda podává žádost ke stavebnímu úřadu bez JES – v takovém případě si jej u orgánu ochrany životního prostředí (tj. ve smyslu stavebního zákona u jednoho z dotčených orgánů) vyžádá stavební úřad (§ 184 odst. 3 stavebního zákona)

Seznam správních úkonů týkající se vymezené oblasti pro obor státní služby Ochrana přírody a krajiny je uveden v příloze č.1 tohoto textu.

Seznam správních orgánů příslušných podle předmětných právních předpisů u jednotlivých správních úkonů je uveden v příloze č. 2 tohoto textu.

12. Kterým právním předpisy je upravena problematika nerostného bohatství, jaké jsou druhy zásob výhradních ložisek a co jsou prognózní zdroje?

Právní předpisy upravující ochranu nerostného bohatství

- Zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství, ve znění pozdějších předpisů (dále jen horní zákon).
- Zákon č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o hornické činnosti).
- Zákon č. 62/1988 Sb., o geologických pracích, ve znění pozdějších předpisů (dále jen geologický zákon).
- Zákon č. 85/2012 Sb., o ukládání oxidu uhličitého do přírodních horninových struktur a o změně některých zákonů.
- Vyhláška č. 369/2004 Sb., o projektování, provádění a vyhodnocování geologických prací, oznamování rizikových geofaktorů a o postupu při výpočtu zásob výhradních ložisek
- Vyhláška č. 206/2001 Sb., o osvědčení odborné způsobilosti projektovat, provádět a vyhodnocovat geologické práce

Za nerosty se podle horního zákona považují tuhé, kapalné a plynné části zemské kůry. V horním zákoně vyjmenované nerosty (§3) jsou vyhrazené nerosty, ostatní nerosty jsou nerosty nevyhrazené.

Ložiskem nerostu je přírodní nahromadění nerostu.

Ložiska se člení na výhradní a nevýhradní. Přírodní nahromadění vyhrazených nerostů tvoří výhradní ložiska.

Nerostné bohatství ČR tvoří všechna ložiska vyhrazených nerostů (§ 5 odst. 1 horního zákona). Nerostné bohatství je ve vlastnictví České republiky. Protože jde o neobnovitelný přírodní zdroj, stanoví právní předpisy zásady ochrany a hospodárného využívání nerostného bohatství, které se uplatní při průzkumu, otvírce, přípravě, dobývání ložisek nerostů a při jejich úpravě, přičemž předpisy současně upravují zásady ochrany životního prostředí a zásady bezpečnosti provozu při těchto činnostech.

Ložiska nevyhrazených nerostů (zejména štěrkopísků, stavebního kamene a cihlářských hlín) jsou součástí pozemku a jsou tedy ve vlastnictví vlastníka pozemku.

Zásoby výhradních ložisek

Právnícké a fyzické osoby (dále organizace) v rámci své podnikatelské činnosti vykonávají vyhledávání a průzkum výhradních ložisek. Výsledky vyhledávání a průzkumu výhradního ložiska se vyhodnocují. Součástí vyhodnocení je výpočet zásob, který zabezpečuje organizace.

Podmínky využitelnosti zásob = soubor ukazatelů množství, jakosti nerostů, geologických, báňsko-technických a ekologických ukazatelů, podle nichž se posuzuje vhodnost k využití.

Zásoby výhradního ložiska = zjištěné a ověřené množství vyhrazených nerostů ložiska (nebo jeho části), odpovídající podmínkám využitelnosti.

Zásoby výhradního ložiska se ve výpočtech zásob klasifikují:

- a) podle stupně prozkoumanosti výhradního ložiska a znalosti jeho úložních poměrů nebo jeho části, jakosti a technologických vlastností nerostů a báňsko-technických podmínek na zásoby vyhledané a zásoby prozkoumané. Obsahuje-li výhradní ložisko několik užitkových složek, klasifikují se jejich zásoby podle dosaženého stupně jejich prozkoumanosti a znalosti.
- b) podle podmínek využitelnosti na zásoby bilanční, které jsou využitelné v současnosti a vyhovují stávajícím technickým a ekonomickým podmínkám využití výhradního ložiska, a zásoby nebilanční, které jsou v současnosti nevyužitelné, protože nevyhovují stávajícím technickým a ekonomickým podmínkám využití, ale jsou podle předpokladu využitelné v budoucnosti s ohledem na očekávaný technický a ekonomický vývoj,
- c) podle přípustnosti k dobývání, která je podmíněna technologií dobývání, bezpečností provozu a stanovenými ochrannými pilíři, na zásoby volné a zásoby vázané. Vázané zásoby jsou zásoby v ochranných pilířích povrchových a podzemních staveb, zařízení a důlních děl, jakož i v pilířích stanovených k zajištění bezpečnosti provozu a ochrany právem chráněných zájmů. Ostatní zásoby jsou zásoby volné.

Ve výpočtu zásob, který je součástí návrhu na povolení hornické činnosti, uvede organizace zásoby, které plánuje k vytěžení, tedy vytěžitelné zásoby. Vytěžitelné zásoby jsou bilanční zásoby zmenšené o hodnotu předpokládaných těžebních ztrát souvisejících se zvolenou technologií dobývání nebo s vlivem přírodních podmínek.

Poznámka: V praxi se běžně setkáváme s již historickou kategorizací geologických zásob podle stupně prozkoumanosti ložiska používanou před r.1989/1990 - A, B, C a D, z nichž nejvíce prozkoumanými jsou zásoby A, nejméně D.

Výpočet zásob výhradního ložiska a jeho posouzení zabezpečuje organizace. Výpočet je povinná odeslat Ministerstvu životního prostředí, Ministerstvu průmyslu a obchodu a Obvodnímu báňskému úřadu.

Podrobnosti klasifikace zásob a postup při výpočtu zásob výhradních ložisek jsou provedeny ve vyhlášce č. 369/2004 Sb., o projektování, provádění a vyhodnocování geologických prací, oznamování rizikových geofaktorů a o postupu výpočtu zásob výhradních ložisek.

Prognózní zdroje

Prognózním zdrojem nerostu je předpokládané nahromadění nerostu, u něhož je zjištěnými geologickými poznatky odůvodněn předpoklad ověření zásob ložiska a jeho budoucí využití. Prognóza vychází ze znalostí o geologické stavbě území a analogii s existujícími ložisky. Ložiska nejsou prozkoumána dostatečně podrobně, aby se dala označit jako ložiska s vyhledanými zásobami. Mezi prognózní zdroje může být zařazena i část rozsáhlého ložiska, kde v této části nejsou zásoby ověřeny výpočtem.

Prognózní zdroje se vyhodnocují a klasifikují způsobem popsáním v příloze vyhl. č. 369/2004 Sb.

V mezinárodním kontextu existuje celá řada různorodých klasifikací zásob – o jejich postupné sjednocení usiluje OSN, prostřednictvím United Nations Framework Classification - trojrozměrná tzv. 3D klasifikace – v prostoru mezi osami E (ekonomické), F (feasibility – dosažitelnosti) a G (geologické) může být mechanicky stanoveno 36 kategorií, z nichž ale reálně existuje asi 10. Kategorie jsou označovány tříciferným kódem.

13. Jakými nástroji je zajištěna ochrana nerostných zdrojů?

Právní předpisy

- Zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon)
- Zákon č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě (zákon o hornické činnosti).
- Zákon č. 62/1988 Sb., o geologických pracích (dále jen geologický zákon).
- Vyhláška č. 369/2004 Sb. o projektování, provádění a vyhodnocování geologických prací, oznamování rizikových geofaktorů a o postupu při výpočtu zásob výhradních ložisek

Nerosty – tuhé, kapalné a plynné části zemské kůry, se dělí na vyhrazené a nevyhrazené. Přírodní nahromadění vyhrazených nerostů tvoří výhradní ložiska, která představují nerostné bohatství státu a jsou jeho vlastnictvím. Ložiska nevyhrazených nerostů (zejména štěrkopísků, stavebního kamene a cihlářských hlín) jsou součástí pozemku (§ 7 horního zákona). Novelou horního zákona z roku 1991 byla zrušena dřívější možnost rozhodnout o významných ložiskách nevyhrazených nerostů, že se jedná o ložiska výhradní. Rozhodnutí ústředních orgánů státní správy v této věci, která byla vydána před účinností novely, zůstávají podle přechodných ustanovení § 43 a 43a horního zákona v platnosti. Předmětná ložiska jsou i nadále ložisky výhradními, nejsou součástí pozemku, nýbrž jsou ve vlastnictví státu.

Specifickým rysem nerostných zdrojů je jejich neobnovitelnost a nepřemístitelnost. Z tohoto důvodu je právně upraveno jejich vyhledávání, prozkoumávání a evidování a rovněž i jejich využívání. Smyslem právní regulace je zajištění ochrany ložisek i hospodárné využívání nerostných zdrojů na území ČR za současného zohlednění jiných zájmů ochrany životního prostředí. Jde o naplnění ústavního principu „*Stát dbá na šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu přírodního bohatství* (čl. 7 Ústavy).

1. Projektování, schvalování a provádění vyhledávání a průzkumu ložisek vyhrazených nerostů

Vyhledávání a průzkum ložisek vyhrazených nerostů podle geologického zákona může provádět fyzická nebo právnická osoba (organizace) za předpokladu, že tyto práce řídí a za jejich výkon odpovídá osoba s osvědčením odborné způsobilosti (odpovědný řešitel geologických prací). Organizace, která chce realizovat vyhledávání a průzkum ložisek, ověřování jejich zásob a zpracování geologických podkladů pro jejich využívání a ochranu, tak může činit pouze na základě stanovení průzkumného území. To stanoví na žádost organizace MŽP ve správním řízení rozhodnutím o stanovení průzkumného území. Rozhodnutí o stanovení průzkumného území obsahuje vymezení území souřadnicemi, nerost, na jehož vyhledávání a průzkum se průzkumné území stanovuje, podmínky provádění prací a dobu platnosti průzkumného území. MŽP v případech v zákoně vymezených žádost zamítne; zejména jde o případy, kdy by průzkum byl v rozporu se státní surovinovou politikou anebo v případě, že je zde

jiný veřejný zájem převažující nad zájmem prozkoumání a budoucího využití výhradního ložiska. Stanovení průzkumného území nemá povahu územního rozhodnutí, zakládá však výhradní právo podnikatele na vyhledávání daného nerostu v daném průzkumném území. Na základě rozhodnutí o stanovení průzkumného území je povinen zadavatel hradit poplatek, jehož výše se odvozuje od velikosti území. Poplatek je příjmem obce (obcí) na jejímž území se průzkumné území nalézá.

V rámci projektování a provádění prací pro vyhledávání a průzkum ložisek vyhrazených nerostů musí příslušná organizace respektovat zájmy chráněné podle zvláštních předpisů (§ 22 geologického zákona). K nim patří především zákony ochraňující složky životního prostředí (ochrana přírody a krajiny, ochrana zemědělské a lesní půdy, podzemních a povrchových vod atd.) a dále zákony chránící jiné veřejné zájmy (památková péče, telekomunikace). Poruší-li organizace opakovaně nebo se závažnými důsledky povinnosti stanovené geologickým zákonem, může Ministerstvo životního prostředí stanovené průzkumné území zrušit.

2. Projektování, schvalování a provádění vyhledávání a průzkumu nevyhrazených nerostů (a jejich dobývání)

Na vyhledávání a průzkum ložisek nevyhrazených nerostů se uvedená ustanovení vztahují pouze v případě, že jde ve smyslu přechodných ustanovení horního zákona o dříve deklarovaná výhradní ložiska. V ostatních případech může vyhledávání a průzkum ložisek nevyhrazených nerostů organizace provádět jen na základě dohody s vlastníkem pozemku.

Dobývání výhradních ložisek je hornickou činností a dobývání ložisek nevyhrazených nerostů, která jsou součástí pozemku, je činností prováděnou hornickým způsobem podle zákona č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě.

3. Ochrana nerostného bohatství

- při územně plánovací činnosti
- stanovením chráněného ložiskového území (CHLÚ)

Územně plánovací činnost: Při zpracovávání územně plánovací dokumentace jsou pořizovatelé, orgány územního plánování i zpracovatelé povinni vycházet z podkladů o zjištěných i předpokládaných výhradních ložiskách; údaje za MŽP poskytuje Česká geologická služba (viz otázka č. 16). MŽP, MPO a orgány státní báňské správy uplatňují svá stanoviska k Politice územního rozvoje, k ZÚR a k územním plánům.

Chráněné ložiskové území: Zjistí-li se vyhledáváním a průzkumem vyhrazený nerost v množství a jakosti, které umožňují důvodně očekávat jeho nahromadění (což je doloženo alespoň u části ložiska výpočtem zásob v kategorii zásob vyhledaných), ohlásí organizace tuto skutečnost MŽP, které vydá osvědčení o výhradním ložisku

(§ 6 horního zákona). To je podkladem pro zajištění ochrany výhradního ložiska před ztížením nebo znemožněním jeho dobývání stanovením chráněného ložiskového území (§ 16 horního zákona). Stanovením CHLÚ je zajištěna ochrana výhradního ložiska proti znemožnění či ztížení jeho dobývání. CHLÚ stanoví po projednání s krajským úřadem a v dohodě s orgány územního plánování rozhodnutím MŽP; k jehož vydání je třeba součinnosti MPO a obvodního báňského úřadu (viz § 17 horního zákona).

Hranice CHLÚ se vyznačují v územně plánovací dokumentaci. V CHLÚ jsou omezeny některé činnosti – zejména k umístění staveb, které nesouvisejí s dobýváním nerostu, je třeba závazné stanovisko dotčeného orgánu (KÚ).

4. Oprávnění k dobývání vyhledaného a prozkoumaného ložiska

Oprávnění podnikatele k dobývání výhradního ložiska vzniká stanovením dobývacího prostoru, ovšem dobývání je možné zahájit až na základě povolení hornické činnosti báňským úřadem. Při podání návrhu na stanovení dobývacího prostoru musí organizace doložit předchozí souhlas MŽP ke stanovení dobývacího prostoru. Souhlas může být vázán na splnění omezujících podmínek zohledňujících zájmy surovinové politiky státu a k návratnosti prostředků již vynaložených ze státního rozpočtu na geologické práce na ložisku. Přednost při získání předchozího souhlasu ke stanovení dobývacího prostoru má organizace, pro kterou byl průzkum proveden, a pokud ji neuplatní, pak organizace, která se na průzkumu finančně podílela. V případech, týkajících se ropy a zemního plynu platí poněkud odlišná pravidla vycházející z transponované směrnice EU.

Dobývací prostor se stanoví pouze podnikateli, který má od příslušného obvodního báňského úřadu vydáno oprávnění k hornické činnosti. Řízení o stanovení DP vede obvodní báňský úřad, orgány ochrany životního prostředí jsou dotčenými orgány a vydávají v tomto řízení závazná stanoviska. Návrh na stanovení dobývacího prostoru musí podnikatel doložit zákonem stanovenou dokumentací. Součástí podkladů je také vyhodnocení vlivu dobývání na životní prostředí (EIA). Rozhodnutí o stanovení dobývacího prostoru je zároveň rozhodnutím o využití území.

Podnikatel, kterému byl stanoven dobývací prostor, může zahájit těžební práce až na základě povolení hornické činnosti, vydané obvodním báňským úřadem. Povolení hornické činnosti je udělováno ve správním řízení, při kterém se posuzuje plán otvírky, přípravy a dobývání ložiska (POPD), a to včetně plánů na sanaci a rekultivaci po ukončení těžby. V odůvodněných případech může obvodní báňský úřad stanovení dobývacího prostoru a povolení hornické činnosti spojit do jediného správního řízení. Horní zákon (§ 30) stanoví řadu povinností k hospodárnému využívání výhradních ložisek.

4. Poplatky za využívání nerostného bohatství

Nerostné bohatství je chráněno rovněž ekonomickými nástroji. V českém prostředí je výběr poplatků za využívání nerostného bohatství státu (royalty) rozdělen na dva

poplatky, a to úhrada z dobývacího prostoru, tedy za jakýsi „zábor“ území pro specifické využití, a dále jako úhrada z vydobytých nerostů, tedy poplatek za objem suroviny vydobytý v procesu dobývání nerostné suroviny. Tento poplatek je stanoven pro jednotlivé nerosty konkrétní korunovou sazbou na hmotnostní či objemovou jednotku nerostu nařízením vlády č. 98/2016 Sb., o sazbách úhrady.

14. Co jsou stará důlní díla a jaké jsou povinnosti orgánů státní správy i fyzických a právnických osob v oblasti zajišťování a likvidace starých důlních děl?

Definice starého důlního díla

Staré důlní dílo je důlní dílo v podzemí, které je opuštěno a jehož původní provozovatel ani jeho právní nástupce neexistuje nebo není znám.

Starým důlním dílem je také opuštěný lom po těžbě vyhrazených nerostů, jehož původní provozovatel ani jeho právní nástupce neexistuje nebo není znám.

Povinnosti týkající se starých důlních děl

- Obecná oznamovací povinnost – každý, kdo zjistí staré důlní dílo nebo jeho účinky na povrch, oznámí to bezodkladně MŽP (§ 35 odst. 5 horního zákona). Povinnost se týká všech fyzických i právnických osob a orgánů státní správy.
- Zákonná povinnost MŽP zabezpečit zajištění nebo likvidaci starých důlních děl a jejich následků, která ohrožují zákonem chráněný obecný zájem, nebo pokud existence takových děl brání dalšímu rozvoji území, které je v souladu s územním plánem velkého územního celku (§ 35 odst. 6 a 7 horního zákona).
Poznámka: ačkoli byl horní zákon opakovaně novelizován, nebylo ustanovení sladěno s platným zněním stavebního zákona; územní plány VÚC zanikly schválením zásad územního rozvoje jednotlivých krajů.
- Zákonná povinnost MŽP vypořádat případné škody na hmotném majetku způsobené při zajišťování nebo likvidaci starých důlních děl (viz § 35 odst. 6 zákona horního zákona). Náhrada škody se řídí občanským zákoníkem.
- Zákonná povinnost MŽP zjišťovat stará důlní díla a vest registr starých důlních děl. MŽP pověřilo vedením registru starých důlních děl Českou geologickou službu (§ 35 odst. 4 horního zákona).

Podrobnosti o zjišťování starých důlních děl a jejich evidenci jsou upraveny ve vyhlášce č. 363/1992 Sb., o zjišťování starých důlních děl a vedení jejich registru.

15. Kterými právními předpisy je upravena problematika výzkumu, vyhledávání a průzkumu nerostných zdrojů? Jaké jsou kompetence orgánů státní správy v oblasti ochrany nerostného bohatství, geologie a při hornické činnosti.

Právní předpisy:

- Zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (dále jen horní zákon).
- Zákon č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě (zákon o hornické činnosti)
- Zákon č. 62/1988 Sb., o geologických pracích (dále jen geologický zákon).
- Vyhláška č. 369/2004 Sb. o projektování, provádění a vyhodnocování geologických prací, oznamování rizikových geofaktorů a o postupu při výpočtu zásob výhradních ložisek
- Vyhláška č. 206/2001 Sb. o osvědčení odborné způsobilosti projektovat, provádět a vyhodnocovat geologické práce

K vyhledávání a průzkumu nerostných zdrojů – viz otázka č. 13 ad 1.

Povinnosti fyzických a právnických osob při vyhledávání a průzkumu

Geologický zákon stanoví, že geologické práce jsou oprávněny projektovat, provádět a vyhodnocovat pouze fyzické a právnické osoby (organizace), které splňují podmínky stanovené právními předpisy a u nichž tyto práce řídí a za jejich výkon odpovídá fyzická osoba s osvědčením odborné způsobilosti geologické práce projektovat, provádět a vyhodnocovat. O odborné způsobilosti odpovědného řešitele geologických prací rozhoduje MŽP s tím, že osvědčení se vydává na dobu neurčitou (§ 3 geologického zákona).

Podmínky odborné způsobilosti, které musí doložit žadatel o udělení osvědčení:

- a) bezúhonnost,
- b) VŠ vzdělání geologického směru
- c) odborná práce v oboru minimálně 3 roky
- d) podíl na řešení geologických úkolů; prokazuje se autorstvím nebo autorským podílem na celkovém řešení geologických úkolů v oboru, pro který se žádá osvědčení, nebo autorstvím publikací zaměřených na požadovaný obor,
- d) odborná úroveň dosavadních prací
- e) složení zkoušky ze znalosti právních předpisů souvisejících s geologickou činností

Podrobnosti jsou uvedeny v prováděcí vyhlášce č. 206/2001 Sb., o osvědčení odborné způsobilosti projektovat, provádět a vyhodnocovat geologické práce.

Vyhláška upravuje obory, pro něž se osvědčuje odborná způsobilost projektovat, provádět a vyhodnocovat geologické práce, stanoví doklady potřebné k prokázání odborné způsobilosti, rozsah potřebných znalostí právních předpisů souvisejících

s geologickou činností, postup při ověřování odborné způsobilosti a způsob evidence a zveřejňování vydaných rozhodnutí o osvědčení odborné způsobilosti.

Obory odborné způsobilosti:

Odborná způsobilost se osvědčuje pro obory: zkoumání geologické stavby, ložisková geologie, hydrogeologie, inženýrská geologie, environmentální geologie, sanační geologie, geochemie a geofyzika. Tyto obory se uvádějí na kulatém razítku odpovědného řešitele geologických prací.

Působnost orgánů státní správy

Ministerstvo životního prostředí

je ústředním orgánem státní správy pro výkon geologické služby, pro ochranu horninového prostředí včetně ochrany nerostných zdrojů a podzemních vod, pro geologické práce a pro ekologický dohled nad těžkou. V těchto věcech také vykonává vrchní státní dozor (§ 19 zákona č. 2/1969 Sb. o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy, tzv. kompetenční zákon).

Působnost Ministerstva životního prostředí je uplatňována na počátku využívání nerostných surovin zejména:

- podle § 2 odst. 6 geologického zákona rozhoduje v pochybnostech, zda některá činnost je geologickou prací, popřípadě zda jde o geologický výzkum nebo geologický průzkum a jakou jeho etapu
- podle § 3 odst. 3 geologického zákona rozhoduje o odborné způsobilosti odpovědného řešitele geologických prací. Osvědčení se vydává na dobu neurčitou a může být zrušeno pro závažné porušování ustanovení zákona o geologických pracích nebo předpisů vydaných na jeho základě.
- podle § 4a geologického zákona stanovuje průzkumné území v rozhodnutí o stanovení průzkumného území
- na základě § 6 odst. 1 horního zákona vydává osvědčení o výhradním ložisku
- v případě, že nebude výhradní ložisko po ukončení vyhledávání a průzkumu dobýváno, pověřuje právnickou osobu zabezpečit ochranu ložiska na základě § 8 horního zákona
- podle § 17 horního zákona stanovuje chráněné ložiskové území (CHLÚ).
- podle § 24 odst. 2 horního zákona uděluje předchozí souhlas k podání návrhu na stanovení dobývacího prostoru (DP), po projednání s MPO
- na základě § 29 horního zákona vede evidenci osvědčení o výhradním ložisku, evidenci CHLÚ a souhrnnou evidenci zásob výhradních ložisek a podle této evidence vede bilanci zásob nerostných surovin ČR
- podle § 35 horního zákona zabezpečuje zjišťování a zajišťování nebo likvidaci starých důlních děl a vypořádává případné škody na hmotném majetku způsobené při zajišťování nebo likvidaci starých důlních děl (viz otázka č. 14)

Působnost Ministerstva průmyslu a obchodu

MPO je ústředním orgánem státní správy pro tvorbu jednotné surovinové politiky a využívání nerostného bohatství. Jeho působnost se týká hlavně surovinové a energetické politiky státu (§ 13 kompetenčního zákona).

Podle horního zákona je třeba k řadě rozhodnutí součinnosti (dohody) MPO a MŽP

- MPO rozhoduje v dohodě s MŽP v pochybnostech, zda je některý nerost nerostem vyhrazeným či nikoli
- MPO rozhoduje se souhlasem MŽP nebo ČBÚ o návrhu na odpis zásob výhradního ložiska
- MŽP stanovuje CHLÚ v součinnosti s MPO
- MŽP vydává předchozí souhlas ke stanovení dobývacího prostoru po projednání s MPO
- MPO vede báňsko-technickou evidenci podle § 29a horního zákona

Působnost státní báňské správy

Orgány státní báňské správy jsou Český báňský úřad a Obvodní báňské úřady. Těch je zřízeno osm, se sídly v Praze, Plzni, Sokolově, Mostě, Hradci Králové, Brně, Ostravě a Liberci. Jejich územní působnost je stanovena v § 38 zákona o hornické činnosti.

Český báňský úřad (ČBÚ) je ústřední orgán státní správy pro veškerou hornickou činnost (dobývání výhradních ložisek) a činnost prováděnou hornickým způsobem (dobývání nevyhrazených nerostů), řídí činnost obvodních báňských úřadů a je jejich nadřízeným správním orgánem. Vykonává vrchní státní dozor.

Obvodní báňské úřady vykonávají báňský dozor a nařizují odstranění zjištěných závad. Ve správním řízení rozhodují zejména o stanovení (změně, zrušení) dobývacího prostoru, povolují hornickou činnost, tedy otvírku, přípravu a dobývání výhradních ložisek a dobývání nevyhrazených nerostů, vydávají vyjádření k umístění stavby v CHLÚ podle § 18 horního zákona, vydávají stanovisko k dohodě o řešení střetů zájmů podle § 33 horního zákona aj.

Působnost Krajských úřadů

Působnost stanovená krajskému úřadu předpisy horního práva je výkonem přenesené působnosti na základě § 41a horního zákona a § 16 odst. 4 zákona o hornické činnosti. KÚ zejména rozhoduje o omezení vlastnických práv vlastníka nebo nájemce nemovitosti uložením povinnosti strpět provedení geologických prací, pokud nedojde k dohodě podle § 14 odst. 2 zákona geologického zákona, vyjadřuje se ke stanovování chráněného ložiskového území, vydává stanovisko k dohodě o řešení střetů zájmů podle § 33 horního zákona aj.

16. Jaké jsou geofaktory životního prostředí, jak jsou upraveny povinnosti orgánů státní správy i fyzických a právnických osob v této oblasti a co je Česká geologická služba, její účel a úkoly?

Rizikové geofaktory

Rizikové geofaktory životního prostředí jsou vymezeny geologickým zákonem (v § 9a odst. 1 písm. a) bod 2) a bližší úprava je obsažena v prováděcí vyhlášce č. 369/2004 Sb.

Za rizikové geofaktory se považují takové přírodní stavy nebo procesy v horninovém prostředí, které mohou znamenat významné přírodní riziko pro člověka a jeho činnosti, a které jsou uvedeny v příloze č. 9 citované vyhlášky. Za rizikové geofaktory se nepovažují nepříznivé stavy nebo procesy, které vznikly důsledkem činnosti člověka.

Přehled rizikových geofaktorů

1. Narušení režimu proudění podzemních vod – např. náhlé změny hladiny podzemních vod jako výsledek přírodních procesů (např. svahové pohyby, poklesy terénu, zemětřesení).
2. Rizikové koncentrace vybraných anorganických nebo organických látek přírodního původu v podzemních vodách – zvýšené obsahy Al, As, Ba, Be, Cd, Co, Cu, Hg, Mo, Ni, Pb, V, Zn a polycyklických aromatických uhlovodíků přírodního původu, v množstvích přesahujících vymezené. Pokud jsou koncentrace látek dány antropogenním znečištěním, nejedná se o rizikový geofaktor.
3. Nadlimitní koncentrace vybraných anorganických nebo organických látek přírodního původu v horninách a produktech jejich zvětrávání, a to celkový obsah As, Be, Cd, Cu, Hg, Mo, Pb, Sb, Zn a PAU přírodního původu, zjištěný v horninovém prostředí a produktech jejich chemického nebo mechanického zvětrávání (např. v zeminách, půdách, sedimentech vodotečí nebo v sedimentech přírodních i umělých vodních nádrží).
4. Zvýšená radioaktivita – objemová aktivita radioaktivních prvků v podzemních vodách, které překročily limity pro pitné vody a dále radonu v půdním vzduchu.
5. Svahové pohyby a řízení skal – pohyb půd, sutí, hornin a skalního masívu nebo jeho částí působením geologických procesů vnějšími projevy nikoliv zanedbatelných rozměrů, nebo s vývojem pozorovatelným při řešení geologického úkolu. Za rizikový geofaktor se nepovažuje transport sedimentů stálých vodotečí.
6. Ropa a zemní plyn – výstupy ropy v množství větším než zanedbatelném nebo hořlavého zemního plynu v koncentraci převyšující 5% z jejich přírodního uložení v horninových strukturách, po přírodních cestách na zemský povrch. Za rizikový geofaktor se nepovažuje výstup ropy a hořlavého zemního plynu důlními díly a vrty, s výjimkou opuštěných nebo starých důlních děl.
7. Oxid uhličitý – nahromadění přírodního oxidu uhličitého v přírodních podzemních prostorách v souvislé vrstvě přesahující mocnost 0,3 m nebo přítok oxidu uhličitého do podzemních prostor určených k práci nebo k pobytu lidí. Oznamovací povinnost

se nevztahuje na přítoky oxidu uhličitého do důlních děl vzniklých hornickou činností, s výjimkou opuštěných nebo starých důlních děl.

Oznámení rizikového geofaktoru

Oznamovací povinnost je stanovena v § 9a geologického zákona a podrobnosti jsou upraveny v prováděcí vyhlášce. Oznámení je povinná organizace v písemné formě zaslat ministerstvu neprodleně po zjištění rizikového geofaktoru, nejpozději do 30 dnů. Oznámení podepisuje odpovědný řešitel geologických prací nebo osoba oprávněná za organizaci jednat. Prováděcí vyhláška stanovuje náležitosti oznámení.

Česká geologická služba

Existence státní geologické služby je upravena v § 17 geologického zákona. Výkonem státní geologické služby se shromažďují a poskytují údaje o geologickém složení území, ochraně a využití přírodních nerostných zdrojů a zdrojů podzemních vod a o geologických rizicích. Pro výkon státní geologické služby zřídilo MŽP v roce 2002 příspěvkovou organizaci Česká geologická služba (ČGS).

ČGS zajišťuje výkon státní geologické služby na území ČR a vědecko-výzkumnou geologickou činnost. Je výzkumnou organizací ve smyslu zákona o podpoře výzkumu a vývoje č. 130/2002 Sb.

ČGS shromažďuje, uchovává, odborně zpracovává, vyhodnocuje a zpřístupňuje geologické dokumentace a výsledků geologických prací provedených fyzickými a právníckými osobami na území České republiky. Cílem je umožňovat jejich využití zejména pro:

- odbornou podporu orgánů státní správy a samosprávy
- potřeby péče a ochrany životního prostředí
- účely ochrany a evidence nerostných zdrojů
- účely územního plánování, tvorbu surovinové politiky i energetické koncepce státu
- usměrňování a řízení geologického průzkumu vyhrazených nerostů a ostatních nerostných zdrojů
- potřeby fyzických i právníckých osob
- potřeby vědy

ČGS má za úkol:

- tvorbu, rozvoj, zabezpečování provozu a trvalou aktualizaci komplexního informačního systému státní geologické služby
- projektování, provádění a vyhodnocování geologických prací pro potřeby ČR
- provádění posudkové a rešeršní činnosti v oblasti geofaktorů životního prostředí a zvláštních podmínek geologické stavby území (zjištěná a předpokládaná ložiska nerostů, území se zvláště nepříznivými inženýrsko-geologickými poměry – poddolovaná a sesuvná území).

Dále ČGS vykonává činnosti z pověření MŽP; zejména:

- zabezpečení ochrany a evidenci nevyužívaných výhradních ložisek
- vedení registru starých důlních děl
- vedení a aktualizaci registru uzavřených a opuštěných úložných míst
- evidenci nově zahajovaných geologických prací
- poskytování údajů o území pro územně analytické podklady
- vedení souhrnné evidence zásob výhradních ložisek nerostných surovin
- každoroční zpracování Bilance zásob výhradních ložisek
- evidenci a monitoring sesuvů a jiných nebezpečných svahových deformací a vedení jejich registru
- vedení databáze ploch dotčených těžbou nerostných surovin, ploch v rekultivaci a sanaci a ploch revitalizovaných
- vedení registrů, a to registru povolení vyhledávání a průzkumu a registru předchozích souhlasů k návrhům na stanovení dobývacího prostoru
- vedení databází – poddolovaných území a hlavních důlních děl
- činnost archivu výsledků geologických prací a dokumentace a vedení databáze báňských map
- vedení evidence zásob nevýhradních ložisek nevyhrazených nerostů (stavební suroviny)
- vedení registru vrtů

Další činnosti vykonává pro ostatní orgány státní správy zejména MPO, MMR, ČBÚ, SÚJB aj.

Věda a výzkum v ČGS – výzkumná činnost České geologické služby probíhá v souladu se schválenými strategickými dokumenty. Výzkum financují jednotlivá ministerstva ČR, Grantová agentura ČR a další národní, evropské a mezinárodní organizace a instituce.

17. Jaká je definice zemědělského půdního fondu a jaké jsou zásady jeho ochrany?

Půda je základní složkou životního prostředí (§ 2 zákona o životním prostředí), která zajišťuje řadu funkcí a poskytuje řadu služeb pro ekosystémy i pro život lidí, mimo jiné je důležitým rezervoárem vody. Zemědělské půda je přírodní zdroj, ve vztahu k délce lidského života v podstatě neobnovitelný.

Klíčový pro ochranu zemědělské půdy je zákon č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, který zajišťuje legislativní ochranu zemědělského půdního fondu (ZPF). Ten zdůrazňuje, že vedle přírodního bohatství a ekologických funkcí je půda nenahraditelným výrobním prostředkem.

Poznámka: Do roku 1992 byla ochrana zemědělské půdy zajišťována zákonem č. 53/1966 Sb. ve znění zákona č. 75/1976 Sb.; některá rozhodnutí vydávaná podle této právní úpravy mohou být dosud platná a účinná a za odnětí pozemků, na které se vztahují, jsou každoročně placeny odvody.

Definice zemědělského půdního fondu

Definice ZPF je obsažena v § 1 zákona.

1. Zemědělský půdní fond je jednou ze složek životního prostředí a nenahraditelným omezeným přírodním zdrojem umožňujícím zemědělskou výrobu. Ochrana produkčních i mimoprodukčních funkcí zemědělského půdního fondu, zlepšování jeho stavu a jeho udržitelné využívání jsou činnosti, kterými je zajišťována ochrana životního prostředí.

2. Zemědělský půdní fond zahrnuje pozemky zemědělsky obhospodařované, tj. orná půda, chmelnice, vinice, zahrady, ovocné sady, trvalé travní porosty a dále zahrnuje půdu, která byla a má být dále obhospodařována, ale dočasně obdělávána není. Součástí zemědělské půdy jsou krajinné prvky podle nařízení vlády o stanovení podrobností evidence využití půdy podle užitelských vztahů, které se na ní nacházejí.

Pokud se týká pozemků zemědělsky obhospodařovaných zákon o ochraně ZPF vypočítává druhy pozemků shodně jako jsou vypočteny v předpisech katastrálních (příloha vyhlášky č. 357/2013 Sb., o katastru nemovitostí). Pozemky jsou v katastru v tomto druhu evidovány i v případě dočasného odnětí pozemku ze ZPF. Druhy pozemku orná, chmelnice, vinice, zahrada, ovocný sad a trvalý travní porost mají zapsán typ ochrany pozemku 6 („jiná ochrana pozemku“) s kódem ochrany 27 – ZPF anebo 37 – ZPF – dočasně odňato.

Poznámka: Vedle pozemků, které jsou dočasně ze ZPF odňaty podle současné právní úpravy, zde ještě jsou i pozemky, které byly podle předchozí právní úpravy (zákon č. 53/1966 Sb. ve znění zákona č. 75/1976 Sb.) odňaty sice trvale, avšak mají být do ZPF vráceny po ukončení účelu jiného využití. Předchozí právní úprava totiž připouštěl dočasné vynětí pouze na dobu maximálně 12 let. Pokud mělo odnětí trvat déle než 12 let, byly tyto pozemky odňaty ze ZPF trvale, ale za jejich odnětí byly předepsány odvody za dočasné odnětí, které byly placeny každoročně až do doby ukončení rekultivace.

3. Do ZPF dále náležejí rybníky s chovem ryb nebo vodní drůbeže a nezemědělská půda potřebná k zajišťování zemědělské výroby – např. polní cesty, pozemky se

zařízeními důležitými pro polní závlahy, závlahové vodní nádrže, odvodňovací příkopy, hráze sloužící k ochraně před zamokřením nebo zátopou a technická protierozní opatření. Jde o pozemky, které přímo neslouží k zemědělskému obhospodařování, avšak pro zemědělské obhospodařování jsou nezbytné.

Za rybník jako součást ZPF je třeba považovat umělou vodní nádrž určenou především k chovu ryb či vodní drůbeže s možností pravidelného úplného vypouštění. Sekundárně může rybochovný rybník plnit i jiné funkce (zadržování a akumulace vody v krajině, rekreační funkce apod.). Za rybník a součást ZPF z tohoto pohledu nelze považovat přírodní vodní nádrž (tůň, „nebeský rybníček“) ani vodní nádrže vytvořené uměle člověkem (např. zatopené lomy a pískovny, přehrady, hasičské nádrže). Pro rybochovný rybník, resp. rybník pro chov vodní drůbeže platí, že pro ně bylo vydáno povolení k nakládání s povrchovými vodami k tomuto účelu (viz § 8 odst. 1 zákona o vodách).

4. Pokud vzniknou pochybnosti, že je pozemek součástí ZPF (ad 1. či ad 2.), rozhoduje o tom orgán ochrany zemědělského půdního fondu (ORP). V takovém případě orgán ochrany ZPF závazně určí (deklaruje), zda konkrétní pozemek je součástí ZPF. Správní řízení v této věci může být zahájeno jak na žádost (žadatel – vlastník pozemku má právní zájem na autoritativním určení, zda pozemek je součástí ZPF), anebo z moci úřední, neboť takové určení charakteru pozemku zpravidla bývá i veřejným zájmem. Jde o konstatování stavu z důvodů objektivně vzniklé pochybnosti o charakteru pozemku a nikoli o rozhodnutí, jímž by se fakticky či právně stav měnil.

Třídy ochrany

Podle kvality se zemědělská půda dělí do pěti tříd ochrany. Do třídy I a II jsou zařazeny bonitně nejcennější zemědělské půdy. Zemědělskou půdu I. a II. třídy ochrany lze odejmout ze zemědělského půdního fondu pouze v případech, kdy jiný veřejný zájem výrazně převažuje nad zájmem ochrany zemědělské půdy. Třídy ochrany se stanoví podle bonitovaných půdně ekologických jednotek (viz vyhláška č. 48/2011 Sb., o stanovení tříd ochrany).

Zásady ochrany ZPF

Ochrana zemědělského půdního fondu je koncipována jako ochrana před ztrátou (úbytkem) zemědělské půdy, tj. ochrana plošná a dále jako ochrana její kvality a zachování jejích funkcí.

1. Základní zásady kvalitativní ochrany zemědělské půdy jsou v zákoně stanoveny formou obecné ochrany – zákazů adresovaných všem osobám a dále stanovením povinností pro vlastníka či jinou osobu, která zemědělskou půdu oprávněně užívá.

Je zakázáno:

- způsobit znečištění půdy překračováním indikačních hodnot.
- způsobovat ohrožení zemědělské půdy erozí překračováním přípustné míry jejího erozního ohrožení stanovené prováděcím předpisem (vyhláška č. 240/2021 Sb., o ochraně zemědělské půdy před erozí).
- užívat zemědělskou půdu k nezemědělským účelům bez souhlasu s odnětím ze ZPF – s výjimkou případů, kdy zákon stanoví, že souhlas není třeba (viz otázka č. 20).
- poškozovat fyzikální, chemické nebo biologické vlastnosti zemědělské půdy jejím zhutňováním, zamokřováním, vysoušením, nebo překrýváním.
- do zemědělské půdy anebo na ni vnášet jiné látky nebo přípravky, než umožňují zvláštní právní předpisy (zákon o hnojivech, zákon o rostlinolékařské péči)
- používání upravených kalů a sedimentů na tu zemědělskou půdu, kde bylo zjištěno překročení preventivních hodnot. Preventivní hodnoty představují horní hranice obsahů rizikových látek a rizikových prvků, jak jsou stanoveny v prováděcím předpise (vyhl. č. 153/2016 Sb.).

Vlastník (oprávněný uživatel) je povinen:

- zemědělskou půdu užívat nebo udržovat v souladu s charakteristikou druhu pozemku (katastrální vyhláška č. 357/2013 Sb.) kromě případů, které zákon vypočítává v § 3 odst. 4 zákona. Není stanovena povinnost půdu zemědělsky obhospodařovat, pouze ji udržovat.

2. Základní zásady plošné ochrany zemědělské půdy

- pro nezemědělské účely je třeba užít nezemědělskou půdu, nezastavěné a nevyužité pozemky v zastavěném území, nebo v zastavitelných plochách, stavební proluky a plochy získané odstraněním na nich umístěných staveb a zařízení
- pokud musí být zemědělská půda v nezbytném případě užita k nezemědělským účelům, musí být zákonem stanoveným způsobem odňata ze ZPF s těmito pravidly:
 1. upřednostňovat zemědělskou půdu v plochách a koridorech vymezených pro nezemědělské využití v územně plánovací dokumentaci,
 2. upřednostňovat zemědělskou půdu v plochách a koridorech navazujících na zastavěné území,
 3. upřednostňovat zemědělskou půdu méně kvalitní; kritériem kvality půdy jsou třídy ochrany,
 4. co nejméně narušovat organizaci zemědělského půdního fondu a síť zemědělských účelových komunikací a ztěžovat obhospodařování zemědělského půdního fondu,
 5. určovat zemědělskou půdu k jinému než zemědělskému účelu v územně plánovací dokumentaci a odnímat jen nejnutnější plochu zemědělského půdního fondu a po ukončení nezemědělské činnosti upřednostňovat zemědělské využití pozemků,

6. upřednostňovat realizaci kapacit podlažní plochy budov ve více podlažích,
 7. po ukončení povolení nezemědělské činnosti neprodleně provést takovou terénní úpravu, aby dotčená půda mohla být rekultivována a byla způsobilá k plnění dalších funkcí v krajině podle plánu rekultivace,
 8. co nejméně narušovat mimoprodukční funkce půdy v území.
- zemědělskou půdu I. a II. třídy lze odejmout pouze v případě výrazně převažujícího veřejného zájmu nad veřejným zájmem ochrany ZPF, mimo případy, kdy zákon převahu jiného veřejného zájmu nevyžaduje
 - zemědělskou půdu I. a II. třídy nelze odejmout ze zemědělského půdního fondu pro záměry pro obchod nebo skladování o rozsahu větším než 1 ha nebo pro záměry energetického zařízení pro přeměnu energie slunečního záření na elektřinu s výjimkou záměrů podle § 8a, mimo případy, kdy zákon stanovuje jinak

Důležité je, aby se zásady plošné ochrany zemědělské půdy promítly již do územně plánovací činnosti a dále také při stanovování dobývacích prostorů a při zpracovávání dokumentace ke konkrétním stavebním záměrům. Viz vyhláška č. 271/2019 Sb., o stanovování postupů k zajištění ochrany zemědělského půdního fondu.

18. Jaké jsou podmínky pěstování rychlerostoucích dřevin na zemědělské půdě?

Rychlerostoucí dřeviny jsou dřeviny s krátkou dobou obměny a s vysokým hmotovým přírůstkem, které se pěstují a sklízí jako energetické plodiny pro výrobu obnovitelné energie. Jde zejména o topoly a vrby.

Pro plantáže energetických dřevin lze využívat zemědělskou půdu – jde o druh obhospodařování půdy a půda pro tyto účely není vyjímána ze ZPF. Zákon zároveň stanoví maximální doby, po které je možné takto zemědělské pozemky k pěstování rychlerostoucích dřevin užívat a stanovuje pravidla následné rekultivace.

Pro pěstování rychlerostoucích dřevin na zemědělské půdě platí tyto podmínky (§ 8c odst. 1 až 3):

1. K založení plantáže dřevin se jako vhodné jeví využít půdy na svažitých pozemcích, na půdách trvale zamokřených či na půdách kontaminovaných.
2. Zemědělskou půdu lze jako plantáž dřevin využívat nejdéle po dobu 10 let a jestliže se jedná o výmladkovou plantáž dřevin, lze ji k tomuto účelu užívat nejdéle po dobu 30 let s tím, že délka jednoho pěstebního cyklu nesmí přesáhnout 10 let. Toto omezení je stanoveno proto, aby nedošlo k podstatné změně kvality zemědělské půdy.
3. Vlastník (jiná osoba oprávněně užívající zemědělskou půdu) je povinen do 1 roku od ukončení využívání zemědělské půdy jako plantáže dřevin odstranit pařezy a půdu rekultivovat tak, aby byla způsobilá k dalšímu zemědělskému využití. Toto zemědělské využití musí trvat minimálně 3 roky.
4. Vlastník (jiná osoba oprávněně užívající zemědělskou půdu) je povinen oznámit orgánu ochrany zemědělského půdního fondu (ORP) výsadbu dřevin nebo počátek nového pěstebního cyklu a dále ukončení využití zemědělské půdy jako plantáže dřevin vždy do 15 dnů – od výsadby, od počátku nového pěstebního cyklu či od ukončení tohoto způsobu využití zemědělské půdy. Uložené oznamovací povinnosti mají umožnit orgánům ochrany ZPF kontrolu dodržování stanovených podmínek. Oznamovací povinnost podle zákona nemají ty osoby, které skutečnosti nahlásily Státnímu zemědělskému intervenčnímu fondu při podání žádosti o dotace podle přímo použitelného předpisu EU. V současné době žádné dotace z EU k těmto účelům poskytovány nejsou.

V právní úpravě do 1. dubna 2015 byla zemědělská půda pro zřízení plantáže dřevin dočasně odnímána ze ZPF na vymezenou dobu a současně byl schválen plán následné rekultivace pozemků dotčených dočasným odnětím.

19. Jaké jsou postupy při znečištění zemědělské půdy nebo ohrožení půdy erozí a jaká jsou opatření k nápravě?

Zemědělskou půdu je zakázáno znečišťovat, a to překročováním indikačních hodnot – obsahu rizikových látek nebo rizikových prvků v půdě.

Indikační hodnoty rizikových prvků a rizikových látek v zemědělské půdě

- při jejichž překročení dochází k ohrožení zdravotní nezávadnosti potravin nebo krmiv
- jejichž překročení může způsobit ohrožení růstu rostlin a ohrožení produkční funkce půdy
- při jejich překročení může být přímo ohroženo zdraví lidí a zvířat při kontaktu s půdou

jsou stanoveny v příloze 2 vyhl. č. 153/2016 Sb.

Současně platí zákaz do zemědělské půdy vnášet jiné látky nebo přípravky, než stanoví zvláštní právní předpisy (zákon o hnojivech, zákon o rostlinolékařské péči). Jde o znečišťování životního prostředí vnášením cizorodých látek ve smyslu § 8 odst. 1 zákona o životním prostředí.

Je zakázáno způsobovat ohrožení zemědělské půdy erozí překročováním přípustné míry jejího erozního ohrožení stanovené vyhláškou č. 240/2021 Sb., o ochraně zemědělské půdy před erozí. Eroze půdy způsobuje degradaci půdy, kdy dochází působením vody a větru k rozrušování půdního povrchu a masivnímu odnosu půdních částic humusové vrstvy a úbytku organické hmoty v půdě. Půdní eroze způsobená abiotickými činiteli (voda, sníh, mráz, vítr) je do jisté míry přirozeným procesem, proto je nutné stanovit míru přípustného ohrožení, jak s tím v obecné rovině počítá i zákon o životním prostředí (§ 8 odst. 2).

Postupy při znečištění či ohrožení půdy erozí

Zákon upravuje tyto právní nástroje:

1. Obecně platí, že orgán ochrany zemědělského půdního fondu uloží původci závadného stavu opatření k nápravě k odstranění závad, tj. při porušení zákazů obsažených v § 3 zákona. Tato opatření k nápravě je povinen učinit původce závadného stavu na své náklady. Uložená povinnost provedení nápravných opatření přechází na právního nástupce původce. Kompetence k ukládání takových opatření je rozdělena mezi ORP a Inspekci.

2. Pokud se týká znečištění půdy, tj. překročení indikačních hodnot rizikových látek nebo rizikových prvků, náleží kontrola a ukládání opatření k nápravě do působnosti Inspekce. Pokud se týká ohrožení půdy erozí překročováním přípustné míry jejího erozního ohrožení, náleží kompetenčně do působnosti OOZPF na úrovni obecního

úřadu obce s rozšířenou působností. Opatření k nápravě volí příslušný orgán ochrany ZPF v závislosti na zjištěném závadném stavu, tj. aby původce závadného stavu:

- vypracoval plán opatření ke snížení erozního ohrožení,
- přijal agrotechnická, meliorační, organizační, technická nebo jiná opatření sledující zlepšení půdních vlastností, použil speciální oseední postupy nebo odčerpával rizikové prvky a rizikové látky, popřípadě obohatil půdu organickými hnojivy, nebo
- provedl změnu druhu pozemku na jiný druh zemědělského pozemku.

V případě zjištění překročení indikačních hodnot ve vztahu k požadavku na zdravotní nezávadnost potravin tuto skutečnost orgán ochrany ZPF oznámí Státní zemědělské a potravinářské inspekci a překročení indikačních hodnot, které může způsobit ohrožení zdravotní nezávadnosti krmiv oznámí orgán ochrany ZPF Ústřednímu kontrolnímu a zkušebnímu ústavu zemědělskému. Překročení indikačních hodnot, které může přímo ohrozit zdraví lidí oznamuje orgán ochrany ZPF hygienické službě, tj. krajské hygienické stanici a přímé ohrožení zdraví zvířat oznamuje Státní veterinární správě. Současně tuto skutečnost oznamuje vlastníkovému pozemku.

Zákon též pamatuje na situaci, kdy původcem znečištění je jiný subjekt nežli vlastník či oprávněný uživatel. Opatření k nápravě uložené původci znečištění může tento původce (event. jeho právní nástupce) realizovat pouze za situace, kdy to vlastník (oprávněný uživatel) připustí. Protože zájem na ochraně kvality půdy je zájmem veřejným, je uloženo vlastníkům (oprávněným uživatelům půdy), aby provedení nápravných opatření strpěli. Jsou povinni umožnit vstup na své pozemky a v nezbytném rozsahu strpět omezení v obvyklém užívání svých pozemků.

Pokud došlo k znečištění půdy při provozní činnosti, která je specifikována v příloze 1 zákona o předcházení ekologické újmy a její nápravě (zákon č. 167/2008 Sb.), je třeba při ukládání opatření k nápravě postupovat podle zákona o ekologické újmě a ustanovení zákona o ochraně ZPF se nepoužijí.

3. Příslušný orgán ochrany zemědělského půdního fondu (ORP) zpravidla na základě odborného posudku může uložit opatření k nápravě závadného stavu vzniklého poškozením fyzikálních, chemických nebo biologických vlastností zemědělské půdy podle § 3 odst. 1 písm. d).

K ochraně půdy před erozním ohrožením v současné době slouží též nepřímé ekonomické nástroje, a to stanovením podmínky pro poskytování přímých podpor podle přímo použitelných předpisů EU, které jsou konkretizovány ve standardech pro pěstování plodin na erozně ohrožené půdě v nařízení vlády č. 48/2017 Sb. Hospodaření v souladu se standardy Dobrého zemědělského a environmentálního stavu (DZES) půdy je jednou z podmínek přímých podpor v plné výši a také některých podpor z Programu rozvoje venkova.

20. Jak probíhá proces odnětí ze zemědělského půdního fondu a jaký je postup stanovení odvodů za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu?

K odnětí zemědělské půdy ze zemědělského půdního fondu, tedy k použití půdy k nezemědělským účelům, je třeba souhlasu orgánu ochrany ZPF. Záměr, který vyžaduje odnětí zemědělské půdy ze ZPF, nelze povolit podle zvláštních právních předpisů bez tohoto souhlasu – s výjimkou případů vypočtených v zákoně, kdy souhlas není třeba.

Za odnětí zemědělské půdy (s výjimkami stanovenými zákonem) se hradí odvody. Odvody jsou ekonomickým nástrojem – svým charakterem jde o poplatek za užívání přírodního zdroje, který má ekonomicky stimulovat proekologické chování.

Souhlas k odnětí zemědělské půdy ze ZPF

Souhlas s odnětím zemědělské půdy ze zemědělského půdního fondu vydává orgán ochrany ZPF (podle výměry odnímané plochy ORP, KÚ nebo MŽP) a je nezbytný vždy, s výjimkou případů, které zákon vypočítává (§ 9 odst. 1 a 2). Správní úkon je zahrnut do JES.

Půdu lze odejmout ze ZPF trvale anebo dočasně. Dočasně lze půdu odejmout pouze tehdy, pokud po ukončení účelu jejího odnětí bude plocha rekultivována tak, aby byla způsobilá k plnění dalších funkcí v krajině podle plánu rekultivace.

Žádost o souhlas s odnětím zemědělské půdy ze ZPF musí kromě obecných náležitostí podání podle § 37 a náležitostí žádosti podle § 45 správního řádu obsahovat další náležitosti, které stanoví zákon v § 9 odst. 6 a případně odst. 7. Jde zejména o vyhodnocení předpokládaných důsledků navrhovaného řešení na ZPF způsobem, který stanoví vyhláška č. 271/2019 Sb., o stanovení postupů k zajištění ochrany ZPF. Žádost musí být doložena potřebnými údaji: jde zejména o údaje z katastru nemovitostí, zakres navrhovaného odnětí do katastrální mapy, souhlasem vlastníka s výjimkou případů, kdy je možné pro tyto účely vyvlastnění, výpočet odvodů, výsledky pedologického průzkumu, předběžnou bilanci skrývky kulturních vrstev, údaje o odvodnění a závlahách, plánem rekultivace, pokud po ukončení účelu odnětí má být půda rekultivována. Jedná-li se o těžbu nerostných surovin, musí být navíc předloženy výsledky geologického průzkumu a údaje o hladině podzemní vody.

Obsah souhlasu: Orgán ochrany ZPF žádost a její přílohy posoudí a pokud shledá, že půda může být odňata (tedy že jsou splněny zákonné podmínky plošné ochrany ZPF), vydá k tomuto odnětí souhlas, ve kterém

- vymezí, kterých pozemků či jejich částí se souhlas týká
- stanoví podmínky nezbytné k ochraně ZPF
- schválí plán rekultivace, pokud mají být pozemky zrekultivovány
- orientačně vymezí, zda a v jaké výši budou stanoveny odvody za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu
- vymezí etapy u záměrů prováděných po etapách

Forma souhlasu: Souhlas je vydáván ve formě závazného stanoviska (§ 149 správního řádu), pokud jde o záměr vyžadující povolení podle zvláštních právních předpisů (zejména stavební zákon a horní zákon). Podmínky souhlasu k odnětí se stávají závaznou částí rozhodnutí podle zvláštních právních předpisů a vážou žadatele od právní moci tohoto rozhodnutí. Platnost souhlasu je totožná s platností tohoto rozhodnutí. Souhlas orgánu ochrany ZPF pozbývá platnosti, pokud do tří let od jeho oznámení žadateli není vydáno rozhodnutí povolující záměr.

Pokud k realizaci záměru není vyžadováno navazující povolení podle zvláštních právních předpisů, je souhlas udělován ve formě správního rozhodnutí. Toto rozhodnutí pozbývá platnosti, pokud do tří let od jeho právní moci nebyla zahájena realizace záměru.

Jedná-li se o záměr vyžadující jednotné environmentální stanovisko, souhlas s odnětím zemědělské půdy ze zemědělského půdního fondu se nevydává. Pokud se záměr vyžadující jednotné environmentální stanovisko nebo jeho část nachází na území národního parku, správa národního parku vydá souhlas podle tohoto zákona jako součást společného rozhodnutí podle zákona o ochraně přírody a krajiny.

Stanovení odvodů za odnětí půdy ze ZPF

Za odnětí půdy ze ZPF je osoba, které svědčí oprávnění k záměru, pro který byl vydán souhlas (stavebník či těžař), povinna zaplatit odvod. O této povinnosti rozhoduje a výši podle přílohy k zákonu stanovuje orgán ochrany ZPF (ORP) po zahájení realizace záměru.

Pokud je záměr realizován po etapách, které jsou vymezeny v souhlasu orgánu ochrany ZPF, rozhoduje se o výši odvodů za každou etapu vždy po zahájení této etapy. Aby orgán ochrany ZPF nemusel zjišťovat potřebné údaje, zákon ukládá osobě, které svědčí oprávnění k realizaci záměru, pro který byl vydán souhlas, aby orgánu ochrany ZPF doručila kopii pravomocného rozhodnutí, kterým byl záměr povolen, a písemně oznámila zahájení realizace záměru. Pro stanovení výše odvodů je rozhodná právní úprava platná ke dni nabytí účinnosti prvního povolujícího aktu (např. rozhodnutí o umístění stavby)

Výše odvodů je vypočtena podle přílohy zákona – Sazebníku odvodů. Výše odvodů vychází ze základní ceny pozemků podle BPEJ, které jsou stanoveny v příloze č. 4 „oceňovací“ vyhl. č. 441/2013 Sb. a zvyšuje se v případě negativního ovlivnění faktorů životního prostředí (např. zvláště chráněná území, ochranná pásma vodních zdrojů) a takto zjištěná základní sazba se násobí koeficientem třídy ochrany. Ve vymezených případech se ekologická váha vlivu nepoužije.

Odvody za trvalé odňatou půdu se pro některé záměry nestanoví. Taxativní výčet je obsažen v § 11a zákona o ochraně ZPF, například jde o

- stavby drah, stavby dálnic, silnic a místních komunikací
- stavby zemědělské prvovýroby, které uskutečňuje evidovaný zemědělský podnikatel

- stavby účelových komunikací pro obhospodařování zemědělských a lesních pozemků
- stavby a zařízení protierozní ochrany
- stavby ČOV
- protipovodňové stavby ve veřejném zájmu
- vymezené změny druhu pozemku v zájmu zájmů ochrany přírody a krajiny, který je v zákoně specifikován
- zalesnění na pozemcích III. IV. a V. třídy ochrany
- změnu druhu pozemku na druh pozemku lesní pozemek, za podmínky existence zajištěného lesního porostu na ploše
- vodní nádrže

O povinnosti zaplatit odvody včetně stanovení jejich konkrétní výše rozhoduje orgán ochrany ZPF (ORP) ve správním řízení zahájeném z moci úřední. Účastníkem řízení je pouze povinná osoba. Odvody vybírá a vymáhá příslušný celní úřad.

Odvody za zemědělskou půdu trvale odňatou ze ZPF se platí jednorázově a odvod je splatný do třiceti dnů od právní moci tohoto rozhodnutí.

Odvody za zemědělskou půdu dočasně odňatou ze ZPF a odvody za zemědělskou půdu trvale odňatou pro těžbu nerostných surovin prováděnou ve schváleném dobývacím prostoru s povinností následné rekultivace zalesněním či zřízením vodní plochy se platí každoročně až do doby ukončení rekultivace podle schváleného plánu rekultivace. Odvody jsou splatné nejpozději do konce kalendářního roku, v němž odnětí trvá.

Výnos ze zaplacených odvodů je příjmem státního rozpočtu (z 55 %), Státního fondu životního prostředí (15 %) a příjem rozpočtu obce, na jejímž území se odňatá půda nachází (30 %).

Příloha č. 1 – Seznam správních úkonů v rámci oboru státní služby Ochrana přírody a krajiny zahrnutých do JES

Zákon o geologických pracích (62/1988 Sb.)

- ❖ Vyjádření k území se zvláštními podmínkami geologické stavby, zejména s předpokládanými ložisky nerostů nebo se zvláště nepříznivými inženýrskogeologickými poměry (§ 13 odst. 3)

Zákon o ochraně přírody a krajiny (114/1992 Sb.)

- ❖ Zásah do významného krajinného prvku (§ 4 odst. 2)
- ❖ Zabránění úhynu rostlin a zraňování nebo úhynu živočichů (§ 5 odst. 3)
- ❖ Odchylný postup při ochraně volně žijících ptáků (§ 5b odst. 1)
- ❖ Povolení ke kácení dřevin (§ 8 odst. 1)
- ❖ Povolování výjimek ze zákazů ničit, poškozovat nebo upravovat jeskyně (§ 10 odst. 2)
- ❖ Zásah do krajinného rázu (§ 12 odst. 2)
- ❖ Souhlas k činnostem v ochranném pásmu ZCHÚ (§ 37 odst. 2)
- ❖ Souhlas k činnostem v ochranném pásmu památného stromu (§ 46 odst. 1)
- ❖ Výjimky ze zákazů u památných stromů a zvláště chráněných druhů (§ 56 odst. 1)
- ❖ Souhlas se zřízením nebo zrušením účelových komunikací, stezek a pěšin (§ 63 odst. 1)

Zákon o ochraně ZPF – ust. § 21 odst. 4 (334/1992 Sb.)

- ❖ Souhlas s odnětím půdy ze ZPF (§ 9)
- ❖ Souhlas se změnou trvalého travního porostu na ornou půdu (§ 2)
- ❖ Souhlas s realizací agrovoltaické výroby elektřiny (§ 8a odst. 2)
- ❖ Souhlas s realizací rybníků s chovem ryb nebo vodní drůbeže nebo opatření potřebných k zajišťování zemědělské výroby (§ 8b odst. 1)

Příloha č. 2 – Seznam správních orgánů příslušných podle jiného právního předpisu u jednotlivých správních úkonů pro obor státní služby Ochrana přírody a krajiny

Zákon o geologických pracích (62/1988 Sb.)

- ❖ Vyjádření v území se zvláštními podmínkami geologické stavby, zejména s předpokládanými ložisky nerostů nebo se zvláště nepříznivými inženýrskogeologickými poměry (§ 13 odst. 3) – **KÚ**

Zákon o ochraně přírody a krajiny (114/1992 Sb.)

- ❖ Zásah do významného krajinného prvku (§ 4 odst. 2) – **ORP, KÚ** (území EVL a PO, PP a PR a jejich ochranných pásem), **AOPK** (území CHKO, NPR a NPP a jejich ochranných pásem), **Správa NP** (území NP a jejich ochranných pásem)
- ❖ Zabránění úhynu rostlin a zraňování nebo úhynu živočichů (§ 5 odst. 3) – **ORP, KÚ** (území EVL a PO, PP a PR a jejich ochranných pásem; zvláště chráněné druhy), **AOPK** (území CHKO, NPR a NPP a jejich ochranných pásem), **Správa NP** (území NP a jejich ochranných pásem)
- ❖ Odchylný postup při ochraně volně žijících ptáků (§ 5b odst. 1) – **ORP, KÚ** (území EVL a PO, PP a PR a jejich ochranných pásem), **AOPK** (území CHKO, NPR a NPP a jejich ochranných pásem), **Správa NP** (území NP a jejich ochranných pásem)
- ❖ Povolení ke kácení dřevin (§ 8 odst. 1) **OÚ, KÚ** (území EVL a PO, PP a PR a jejich ochranných pásem), **AOPK** (území CHKO, NPR a NPP a jejich ochranných pásem), **Správa NP** (území NP a jejich ochranných pásem)
- ❖ Povolování výjimek ze zákazů ničit, poškozovat nebo upravovat jeskyně (§ 10 odst. 2) – **KÚ, AOPK** (území CHKO, NPR a NPP a jejich ochranných pásem), **Správa NP** (území NP a jejich ochranných pásem)
- ❖ Zásah do krajinného rázu (§ 12 odst. 2) – **ORP, KÚ** (území EVL a PO, PP a PR a jejich ochranných pásem), **AOPK** (území CHKO, NPR a NPP a jejich ochranných pásem), **Správa NP** (území NP a jejich ochranných pásem)
- ❖ Souhlas k činnostem v ochranném pásmu ZCHÚ (§ 37 odst. 2) – **KÚ, AOPK** (území CHKO), **Správa NP** (území NP a jejich ochranných pásem)
- ❖ Souhlas k činnostem v ochranném pásmu památného stromu (§ 46 odst. 1) – **ORP, KÚ** (území EVL a PO, PP a PR a jejich ochranných pásem), **AOPK**

(území CHKO, NPR a NPP a jejich ochranných pásem), **Správa NP** (území NP a jejich ochranných pásem)

- ❖ Výjimky ze zákazů u památných stromů a zvláště chráněných druhů (**§ 56 odst. 1**) – **KÚ, AOPK** (území CHKO, NPR a NPP a jejich ochranných pásem), **Správa NP** (území NP a jejich ochranných pásem)
- ❖ Souhlas se zřízením nebo zrušením účelových komunikací, stezek a pěšin (**§ 63 odst. 1**) – **ORP, KÚ** (území EVL a PO, PP a PR a jejich ochranných pásem), **AOPK** (území CHKO, NPR a NPP a jejich ochranných pásem), **Správa NP** (území NP a jejich ochranných pásem)

Zákon o ochraně ZPF (334/1992 Sb.)

- ❖ Rozhodnutí v pochybnostech (§ 1 odst. 4) – **ORP**
- ❖ Rozhodnutí o zařazení do ZPF (§ 1 odst. 5) – **ORP**
- ❖ Souhlas se změnou trvalého travního porostu na ornou půdu (§ 2) – **ORP**
- ❖ Souhlas s použitím sedimentů (§ 3a) – **ORP**
- ❖ Rozhodnutí o nápravném opatření (§ 3c) – **ORP**
- ❖ Stanovisko do návrhu ÚPD (§ 5 odst. 2) – **ORP/KÚ/MŽP** dle kompetencí
- ❖ Souhlas do návrhu DP (§ 6 odst. 2) – **KÚ** (do 20 ha), **MŽP** (nad 20 ha)
- ❖ Souhlas s realizací agrovoltaické výroby elektřiny (§ 8a odst. 2) - **ORP**
- ❖ Souhlas s realizací rybníků s chovem ryb nebo vodní drůbeže nebo opatření potřebných k zajišťování zemědělské výroby (§ 8b odst. 1) - **ORP**
- ❖ Souhlas s odnětím půdy ze ZPF (§ 9) – **KÚ** (nad 1 ha), **ORP** (1 ha a méně)